

Warszawa, dnia 14 listopada 2024 r.

Poz. 1658

**ROZPORZĄDZENIE
MINISTRA SPRAWIEDLIWOŚCI**

z dnia 7 listopada 2024 r.

**w sprawie określenia wzorów pisemnych pouczeń o uprawnieniach i obowiązkach podejrzanego,
pokrzywdzonego i świadka¹⁾**

Na podstawie art. 300 § 4 pkt 1 ustawy z dnia 6 czerwca 1997 r. – Kodeks postępowania karnego (Dz. U. z 2024 r. poz. 37, 1222 i 1248) zarządza się, co następuje:

§ 1. Rozporządzenie określa:

- 1) wzór pouczenia o uprawnieniach i obowiązkach podejrzanego;
- 2) wzór pouczenia o uprawnieniach i obowiązkach podejrzanego, który nie ukończył 18 lat;
- 3) wzór pouczenia o uprawnieniach i obowiązkach pokrzywdzonego;
- 4) wzór pouczenia o uprawnieniach i obowiązkach pokrzywdzonego, który nie ukończył 18 lat;
- 5) wzór pouczenia o uprawnieniach i obowiązkach świadka;
- 6) wzór pouczenia o uprawnieniach i obowiązkach świadka, który nie ukończył 18 lat.

§ 2. Wzór pouczenia o uprawnieniach i obowiązkach podejrzanego jest określony w załączniku nr 1 do rozporządzenia.

§ 3. Wzór pouczenia o uprawnieniach i obowiązkach podejrzanego, który nie ukończył 18 lat, jest określony w załączniku nr 2 do rozporządzenia.

§ 4. Wzór pouczenia o uprawnieniach i obowiązkach pokrzywdzonego jest określony w załączniku nr 3 do rozporządzenia.

§ 5. Wzór pouczenia o uprawnieniach i obowiązkach pokrzywdzonego, który nie ukończył 18 lat, jest określony w załączniku nr 4 do rozporządzenia.

§ 6. Wzór pouczenia o uprawnieniach i obowiązkach świadka jest określony w załączniku nr 5 do rozporządzenia.

¹⁾ Niniejsze rozporządzenie dokonuje w zakresie swojej regulacji wdrożenia dyrektywy Parlamentu Europejskiego i Rady 2012/13/UE z dnia 22 maja 2012 r. w sprawie prawa do informacji w postępowaniu karnym (Dz. Urz. UE L 142 z 01.06.2012, str. 1), dyrektywy Parlamentu Europejskiego i Rady 2012/29/UE z dnia 25 października 2012 r. ustanawiającej normy minimalne w zakresie praw, wsparcia i ochrony ofiar przestępstw oraz zastępującej decyzję ramową Rady 2001/220/WSiSW (Dz. Urz. UE L 315 z 14.11.2012, str. 57), dyrektywy Parlamentu Europejskiego i Rady 2011/99/UE z dnia 13 grudnia 2011 r. w sprawie europejskiego nakazu ochrony (Dz. Urz. UE L 338 z 21.12.2011, str. 2) oraz dyrektywy Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2016/800 z dnia 11 maja 2016 r. w sprawie gwarancji procesowych dla dzieci będących podejrzanymi lub oskarżonymi w postępowaniu karnym (Dz. Urz. UE L 132 z 21.05.2016, str. 1).

§ 7. Wzór pouczenia o uprawnieniach i obowiązkach świadka, który nie ukończył 18 lat, jest określony w załączniku nr 6 do rozporządzenia.

§ 8. Rozporządzenie wchodzi w życie z dniem 15 listopada 2024 r.²⁾

Minister Sprawiedliwości: *A. Bodnar*

²⁾ Niniejsze rozporządzenie było poprzedzone rozporządzeniem Ministra Sprawiedliwości z dnia 13 sierpnia 2024 r. w sprawie określenia wzorów pisemnych pouczeń o uprawnieniach i obowiązkach podejrzanego, pokrzywdzonego i świadka (Dz. U. poz. 1239), które traci moc z dniem wejścia w życie niniejszego rozporządzenia zgodnie z art. 12 pkt 2 ustawy z dnia 26 lipca 2024 r. o zmianie niektórych ustaw w celu usprawnienia działań Sił Zbrojnych Rzeczypospolitej Polskiej, Policji oraz Straży Granicznej na wypadek zagrożenia bezpieczeństwa państwa (Dz. U. poz. 1248).

WZÓR

Pouczenie o uprawnieniach i obowiązkach podejrzanego

Otrzymujesz to pouczenie, ponieważ jesteś podejrzanym.

Jako podejrzany masz prawo wiedzieć, jakie są Twoje prawa i obowiązki.

Masz prawo otrzymać to pouczenie na piśmie, przed pierwszym przesłuchaniem.

Przeczytaj dokładnie to pouczenie.

Masz obowiązek podpisać oświadczenie, w którym potwierdzisz, że otrzymałeś to pouczenie.

Poza informacjami w pouczeniu znajdziesz przepisy, z których one wynikają. Jeśli nie wskazano inaczej – są to przepisy Kodeksu postępowania karnego (ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. – Kodeks postępowania karnego).

Twoje prawa i obowiązki w postępowaniu karnym

Jako podejrzany:

1. Masz prawo zdecydować, czy i jakie wyjaśnienia złożysz

Możesz składać wyjaśnienia, odmówić składania wyjaśnień lub odmówić odpowiedzi na poszczególne pytania. Nie musisz tłumaczyć, dlaczego

odmawiasz odpowiedzi na pytania lub odmawiasz składania wyjaśnień (art. 175 § 1).

W trakcie przesłuchania w postępowaniu przygotowawczym możesz zażądać, abyś mógł składać wyjaśnienia na piśmie. Przesłuchujący może jednak się na to nie zgodzić, jeśli ma ważne powody (art. 176 § 1 i 2).

Jeśli bierzesz udział w czynnościach, możesz składać wyjaśnienia co do dowodów, których one dotyczą (art. 175 § 2).

2. Masz prawo korzystać z pomocy prawnej

Jako podejrzany nie musisz działać sam w postępowaniu karnym. Możesz skorzystać ze wsparcia adwokata lub radcy prawnego – obrońcy.

Obrońca może reprezentować Cię w toku całego postępowania albo przy konkretnej czynności procesowej.

Jeżeli jesteś tymczasowo aresztowany:

- 1) Twój obrońca może rozmawiać z Tobą w areszcie sam na sam – bez obecności innych osób;
- 2) możesz kontaktować się ze swoim obrońcą korespondencyjnie.

Prokurator albo osoba przez niego wskazana może uczestniczyć w Twoich spotkaniach z obrońcą i kontrolować Waszą korespondencję, ale nie dłużej niż 14 dni od dnia tymczasowego aresztowania (art. 73).

Podczas śledztwa lub dochodzenia możesz żądać, aby w przesłuchaniach brał udział Twój obrońca. Jeśli jednak Twój obrońca nie przyjdzie na przesłuchanie, przesłuchujący i tak będzie mógł je przeprowadzić (art. 301).

Obrońca wybrany przez Ciebie

Możesz samodzielnie ustanowić obrońcę. W takim wypadku sam/sama go opłacasz. Możesz wybrać nie więcej niż trzech obrońców, którzy będą reprezentować Cię w trakcie postępowania karnego (art. 77).

Obrońca wyznaczony przez sąd – obrońca z urzędu

Jeżeli wykazesz, że nie stać Cię na to, by zapłacić obrońcy (nie jesteś w stanie ponieść kosztów obrońcy bez szkody dla niezbędnego utrzymania Ciebie i Twojej rodziny), sąd może wyznaczyć Ci obrońcę z urzędu do całego postępowania albo do dokonania konkretnej czynności procesowej (art. 78 § 1 i 1a).

Pamiętaj: gdy składasz wniosek o wyznaczenie obrońcy z urzędu, zawsze dołącz dowody, które potwierdzą, że nie jesteś w stanie samodzielnie zapłacić obrońcy (np. zaświadczenie o zarobkach, o wydatkach związanych z utrzymaniem rodziny, mieszkania).

Jeżeli jesteś żołnierzem, funkcjonariuszem Policji lub funkcjonariuszem Straży Granicznej oskarżonym o przestępstwo popełnione w następstwie stosowania środków przymusu bezpośredniego, użycia broni lub innego uzbrojenia albo użycia lub wykorzystania środków przymusu bezpośredniego lub broni palnej w związku z wykonywaniem czynności lub zadań służbowych odpowiednio:

- 1) na podstawie art. 11b albo art. 11c ustawy z dnia 12 października 1990 r. o Straży Granicznej, art. 18 ustawy z dnia 6 kwietnia 1990 r. o Policji albo w czasie trwania operacji wojskowej, o której mowa w art. 2 pkt 18a ustawy z dnia 11 marca 2022 r. o obronie Ojczyzny,

2) w przypadku konieczności odparcia bezpośredniego, bezprawnego zamachu na życie, zdrowie lub wolność swoją lub innej osoby albo nienaruszalność granicy państwowej lub przeciwdziałania czynnościom zmierzającym bezpośrednio do tych zamachów albo prowadzenia działań kontrterrorystycznych, o których mowa w art. 2 pkt 2 ustawy z dnia 10 czerwca 2016 r. o działaniach antyterrorystycznych

i nie masz obrońcy z wyboru, możesz żądać, bez względu na swoją sytuację majątkową, wyznaczenia obrońcy z urzędu do całego postępowania albo do dokonania konkretnej czynności procesowej (art. 78a § 1 i 2).

W trakcie postępowania przygotowawczego możesz złożyć takie żądanie organowi prowadzącemu postępowanie, który przekaże je do sądu, albo bezpośrednio do sądu. Zawsze napisz, o jaką sprawę chodzi.

W trakcie postępowania sądowego możesz złożyć takie żądanie w ciągu 7 dni od momentu, gdy otrzymasz odpis aktu oskarżenia. Jeżeli nie dotrzymasz tego terminu lub nie dołączysz dowodów, Twój wniosek może zostać rozpoznany dopiero po terminie rozprawy lub posiedzenia (art. 338b § 1 i 2).

Jeśli stwierdzisz, że potrzebujesz obrońcy z urzędu dopiero **po pierwszym terminie rozprawy lub posiedzenia** – zawnioskuj o niego w takim terminie, by sąd zdążył rozpatrzyć Twoje żądanie przed kolejną rozprawą lub kolejnym posiedzeniem (art. 338b § 3).

Jeśli zostaniesz skazany/skazana lub postępowanie zostanie warunkowo umorzone, możesz zostać obciążony/obciążona kosztami obrońcy z urzędu (art. 627 i art. 629).

3. Masz prawo korzystać z pomocy tłumacza

Jeżeli nie znasz wystarczająco dobrze języka polskiego, możesz skorzystać z pomocy tłumacza.

Ty lub Twój obrońca możecie zawnioskować o bezpłatną pomoc tłumacza. Pomoże Ci on w kontakcie z Twoim obrońcą w trakcie wszystkich etapów postępowania, w których uczestniczysz (art. 72 § 1 i 2).

W trakcie postępowania dostaniesz tłumaczenia dokumentów i decyzji, takich jak:

- 1) postanowienie o przedstawieniu, uzupełnieniu oraz zmianie zarzutów;
- 2) akt oskarżenia;
- 3) orzeczenia podlegające zaskarżeniu;
- 4) orzeczenia kończące postępowanie.

Prowadzący postępowanie może tylko przeczytać (ogłosić) Ci przetłumaczone orzeczenie kończące postępowanie – jeśli się na to zgodzisz i jeśli nie podlega ono zaskarżeniu (art. 72 § 3).

4. Masz prawo dostępu do informacji o treści zarzutów

W trakcie postępowania przygotowawczego masz prawo wiedzieć, o co jesteś podejrzany:

- 1) jakie postawiono Ci zarzuty;
- 2) czy zarzuty zostały uzupełnione lub zmienione w trakcie postępowania;
- 3) jaka kara Ci grozi i na podstawie jakich przepisów (art. 313 § 1, art. 314, art. 325g § 2 i art. 308).

Do czasu zawiadomienia o terminie zaznajomienia z materiałami postępowania masz prawo żądać, by prowadzący przedstawił Ci ustnie podstawy zarzutów, a także sporządził uzasadnienie na piśmie i doręczył je w ciągu 14 dni (art. 313 § 3).

5. Masz prawo składać wnioski dowodowe i brać udział w czynnościach

Możesz zawnioskować o to, by prowadzący postępowanie przeprowadził czynność, np. przesłuchał świadka, uzyskał jakiś dokument lub dopuścił dowód z opinii biegłego (art. 315 § 1) – jest to **wniosek dowodowy**.

Prowadzący może nie uwzględnić Twojego wniosku dowodowego, jeśli:

- 1) przeprowadzenie dowodu jest niedopuszczalne;
- 2) okoliczność, która ma być udowodniona, nie ma znaczenia dla rozstrzygnięcia sprawy albo jest już udowodniona zgodnie z twierdzeniem wnioskodawcy;
- 3) dowód jest nieprzydatny do stwierdzenia danej okoliczności;
- 4) dowodu nie da się przeprowadzić;
- 5) wniosek dowodowy w sposób oczywisty zmierza do przedłużenia postępowania;
- 6) wniosek dowodowy został złożony po zakreślonym przez organ procesowy terminie, o którym strona składająca wniosek została zawiadomiona (art. 170 § 1).

W postępowaniu przygotowawczym prowadzący postępowanie nie może odmówić Tobie i Twojemu obrońcy udziału w czynności, jeżeli złożyłeś wniosek o jej przeprowadzenie i chcesz wziąć w niej udział (art. 315 § 2).

Jeśli podczas śledztwa lub dochodzenia zażadasz udziału w innych czynnościach, prokurator może Ci odmówić tego udziału. Może się to stać w szczególnie uzasadnionym przypadku ze względu na ważny interes postępowania. Jeżeli jesteś pozbawiony/pozbawiona wolności, prokurator może odmówić Ci udziału w czynności, gdy sprowadzenie Cię spowodowałoby poważne trudności (art. 317).

Jeżeli czynność postępowania nie będzie mogła być powtórzona na rozprawie, Ty i Twój obrońca możecie wziąć w niej udział, chyba że opóźnienie w jej przeprowadzeniu spowoduje utratę lub zniekształcenie dowodu (art. 316 § 1).

Jeśli istnieje obawa, że jakiegoś świadka nie będzie można przesłuchać w trakcie rozprawy, możesz zawnioskować o jego przesłuchanie przez sąd lub zwrócić się do prokuratora o spowodowanie przesłuchania świadka w tym trybie (art. 316 § 3).

Jeśli w postępowaniu dopuszczono dowód z opinii biegłego, Ty i Twój obrońca możecie zapoznać się z pisemną opinią biegłego oraz wziąć udział w jego przesłuchaniu (art. 318).

6. Masz prawo dostępu do akt sprawy

W każdym momencie śledztwa lub dochodzenia – również po ich zamknięciu – **możesz żądać dostępu do akt sprawy**. Możesz też zażądać wydania odpłatnie odpisów i kopii z akt lub samodzielnie je sporządzić (np. fotokopie). Prowadzący śledztwo lub dochodzenie może odmówić Ci dostępu do akt ze względu na ważny interes państwa lub dobro postępowania. Akta mogą być udostępnione w postaci elektronicznej.

Jeżeli przed skierowaniem sprawy do sądu prokurator złożył wobec Ciebie wniosek o tymczasowe aresztowanie lub przedłużenie wobec Ciebie

tymczasowego aresztowania – Tobie i Twojemu obrońcy udostępnia się akta sprawy w tej części, która zawiera dowody dołączone do wniosku. Jeżeli istnieje uzasadniona obawa niebezpieczeństwa dla życia, zdrowia albo wolności świadka lub osoby dla niego najbliższej, zeznania takiego świadka nie zostaną Ci udostępnione (art. 156 § 5 i § 5a).

Po skierowaniu sprawy do sądu Ty i Twój obrońca uzyskacie pełny dostęp do akt sprawy i będziecie mogli otrzymać kopie i odpisy żądanych dokumentów lub samodzielnie je sporządzić (np. fotokopie). Jeżeli jest to możliwe technicznie, informacje o aktach sprawy mogą być udostępnione także za pomocą systemu teleinformatycznego (art. 156 § 1).

7. Masz prawo do końcowego zaznajomienia z materiałami postępowania

Przed zamknięciem postępowania przygotowawczego możesz wnioskować o końcowe zaznajomienie z materiałami postępowania. W tej czynności może brać udział Twój obrońca (art. 321 § 1 i 3).

W terminie 3 dni od daty zaznajomienia z materiałami postępowania przygotowawczego możesz złożyć wniosek o uzupełnienie postępowania (art. 321 § 5).

Przed końcowym zaznajomieniem z materiałami postępowania przygotowawczego masz prawo przejrzania akt, które mogą być udostępnione również w postaci elektronicznej (art. 321 § 1).

8. Masz prawo zawnioskować o mediację

Na każdym etapie możesz wnioskować o skierowanie sprawy do postępowania mediacyjnego. Jego celem jest między innymi próba uzgodnienia między pokrzywdzonymi a oskarżonym sposobu naprawienia szkody. Udział w postępowaniu mediacyjnym jest dobrowolny (art. 23a § 1).

Postępowanie mediacyjne prowadzi ustanowiony mediator, który musi zachować w tajemnicy przebieg postępowania mediacyjnego (art. 178a).

Pamiętaj, że postępowanie mediacyjne nie kończy postępowania karnego. Jeśli jednak pogodzisz się z pokrzywdzonym, sąd weźmie to pod uwagę przy określaniu wymiaru kary (art. 53 § 3 ustawy z dnia 6 czerwca 1997 r. – Kodeks karny).

9. Masz prawo uzgodnić wymiar kary

W toku postępowania przygotowawczego, w przypadku gdy dolna granica kary pozbawienia wolności za zarzucane Ci przestępstwo jest niższa niż 3 lata, przed skierowaniem aktu oskarżenia możesz uzgodnić z prokuratorem wymiar (wysokość) kary, np. czas trwania pozbawienia wolności lub innych środków (np. czasu trwania zakazu prowadzenia pojazdów). W takim przypadku przysługuje Ci prawo do przejrzania akt sprawy. Nie przeprowadza się wtedy dalszych czynności, a prokurator, zamiast z aktem oskarżenia, występuje do sądu z wnioskiem o wydanie wyroku skazującego (art. 335 § 1 i 3). Prokurator może także dołączyć taki wniosek do aktu oskarżenia (art. 335 § 2). Wniosek może zostać uwzględniony przez sąd, jeżeli pokrzywdzony się temu nie sprzeciwi (art. 343 § 2).

W toku postępowania sądowego, przed doręczeniem Ci zawiadomienia o terminie rozprawy, w przypadku gdy zarzucone Ci przestępstwo jest zagrożone karą nieprzekraczającą 15 lat pozbawienia wolności, możesz złożyć wniosek o wydanie wyroku skazującego bez przeprowadzenia postępowania dowodowego (art. 338a). Sąd może uwzględnić Twój wniosek tylko wtedy, gdy prokurator i pokrzywdzony się nie sprzeciwią (art. 343a § 2).

W toku postępowania sądowego, w przypadku gdy zarzucone Ci przestępstwo jest zagrożone karą nieprzekraczającą 15 lat pozbawienia wolności, możesz złożyć wniosek o wydanie wyroku skazującego również na rozprawie, lecz tylko do chwili zakończenia pierwszego przesłuchania wszystkich oskarżonych. Sąd może go uwzględnić tylko wtedy, gdy prokurator wyrazi zgodę, a pokrzywdzony się nie sprzeciwi. Jeżeli potrzebujesz obrońcy, a nie masz obrońcy z wyboru, sąd na Twój wniosek może wyznaczyć Ci obrońcę z urzędu (art. 387).

Pamiętaj, jeżeli uzgodniłeś/uzgodniłaś wysokość kary i wymiar innych środków, a sąd wydał wyrok taki, jaki chciałeś/chciałaś, nie możesz później w apelacji zarzucać sądowi błędu w ustaleniach faktycznych i rażącej niewspółmierności kary, środka karnego, nawiązki lub niesłusznego zastosowania albo niezastosowania środka zabezpieczającego, przepadku albo innego środka związanego z treścią zawartego porozumienia (art. 447 § 5).

10. Udział w postępowaniu przyspieszonym

Stawiane Ci zarzuty mogą być rozpoznane przez sąd w postępowaniu przyspieszonym. To szczególny tryb przewidziany w ustawie, który pozwala na to, abyś w niektórych przypadkach uczestniczył/uczestniczyła w czynnościach przed sądem w drodze wideokonferencji. Policja doręczy Ci wtedy odpis wniosku o rozpoznanie sprawy oraz udostępni kopie dokumentów materiału dowodowego przekazanego do sądu (art. 517b § 2a i art. 517e § 1a), a Ty nie będziesz zaprowadzony/zaprowadzona do sądu.

Kiedy bierzesz udział w postępowaniu w drodze wideokonferencji, to:

- 1) w miejscu, w którym przebywasz, w czynnościach uczestniczy Twój obrońca, jeżeli został ustanowiony, oraz tłumacz. Tłumacz będzie obecny, jeśli nie władasz językiem polskim lub jeśli jesteś osobą głuchą lub nie mówisz, a nie

wystarcza porozumiewanie się za pomocą pisma, jak również wtedy, kiedy trzeba przetłumaczyć na język polski pismo sporządzone w języku obcym lub na język obcy pismo sporządzone w języku polskim albo zapoznać się z treścią przeprowadzonego dowodu (art. 517b § 2c i 2d);

- 2) możesz składać wnioski i oświadczenia oraz dokonywać czynności procesowych wyłącznie ustnie do protokołu. Zostaniesz poinformowany/poinformowana przez sąd o treści wszystkich pism procesowych, które wpłynęły do akt sprawy od chwili przekazania do sądu wniosku o rozpoznanie sprawy. Jeżeli tego zażądasz, sąd odczyta ich treść. Pisma procesowe, których nie można było przekazać do sądu, mogą być odczytane na rozprawie (art. 517ea § 1 i 2).

W postępowaniu przyspieszonym **wniosek** o sporządzenie i doręczenie pisemnego **uzasadnienia wyroku** możesz złożyć na piśmie **w terminie 3 dni** od daty ogłoszenia wyroku albo jego doręczenia (jeżeli ustawa przewiduje jego doręczenie). Wniosek możesz również złożyć ustnie do protokołu rozprawy lub posiedzenia (art. 517h § 1).

Masz 7 dni od dnia doręczenia wyroku z uzasadnieniem na ewentualne wniesienie apelacji (art. 517h § 3).

Jako podejrzany co prawda nie masz obowiązku dowodzić swojej niewinności ani dostarczać dowodów na swoją niekorzyść (art. 74 § 1), ale:

1. Masz obowiązek poddać się badaniom:

- 1) oględzinom ciała i badaniom, które nie są połączone z naruszeniem integralności ciała, pobraniu odcisków palców, fotografowaniu oraz okazaniu innym osobom (art. 74 § 2 pkt 1);

- 2) badaniom psychologicznym i psychiatrycznym oraz badaniom połączonym z dokonaniem zabiegów na ciele, z wyjątkiem chirurgicznych, pod warunkiem że nie zagraża to zdrowiu, jeżeli przeprowadzenie tych badań jest niezbędne (zwłaszcza pobranie krwi, włosów lub wydzielin organizmu, np. śliny); badania powinny być przeprowadzone przez uprawnionego do tego pracownika służby zdrowia (art. 74 § 2 pkt 2);
- 3) pobraniu przez policjanta lub inną uprawnioną osobę wymazu ze śluzówki policzków, o ile jest to konieczne i nie zagraża zdrowiu (art. 74 § 2 pkt 3).

Jeżeli nie spełnisz tych obowiązków, możesz zostać zatrzymany/zatrzymana i przymusowo doprowadzony/doprowadzona, a także będzie można zastosować wobec Ciebie, w niezbędnym zakresie, siłę fizyczną lub środki techniczne służące obezwładnieniu (art. 74 § 3a).

2. Masz obowiązek stawiać się na wezwania, informować o miejscu pobytu i wskazywać adresy do doręczeń

Musisz stawić się na każde wezwanie prowadzącego postępowanie i informować go o zmianie swoich danych kontaktowych (np. numeru telefonu, adresu poczty elektronicznej). Gdy zmieniasz miejsce pobytu na dłużej niż 7 dni, w tym także z powodu pozbawienia wolności w innej sprawie, musisz poinformować o tym organ, który prowadzi Twoje postępowanie. Jeśli tego nie zrobisz, możesz zostać zatrzymany/zatrzymana i przymusowo doprowadzony/doprowadzona (art. 75 § 1 i 2).

Jeśli nie przebywasz w kraju ani w innym państwie Unii Europejskiej, to musisz wskazać adresata (osobę lub instytucję) dla doręczeń w kraju lub w innym państwie Unii Europejskiej (art. 138).

Jeżeli zmienisz miejsce zamieszkania lub pobytu, w tym także z powodu pozbawienia wolności w innej sprawie, albo adres skrytki pocztowej, musisz podać nowy adres (art. 139).

Jeśli nie poinformujesz prowadzącego postępowanie o adresacie dla doręczeń, o zmianie swojego adresu zamieszkania, pobytu lub skrytki pocztowej, pisma wysyłane na dotychczasowy adres będą uznawane za doręczone.

Jeśli pisma nie można dostarczyć Ci osobiście, przekazać dorosłemu domownikowi lub do Twojej skrytki pocztowej, pismo to:

- 1) będzie pozostawione w najbliższej placówce pocztowej danego operatora – w przypadku pism przesłanych pocztą;
- 2) będzie pozostawione w najbliższej jednostce Policji lub właściwym urzędzie gminy – w przypadku pism przesłanych w inny sposób.

Informacje o pozostawionym piśmie doręczający umieści w Twojej skrzynce na listy, na drzwiach lub w innym widocznym miejscu. Od tego momentu masz 7 dni na to, by je odebrać. Jeśli tego nie zrobisz, doręczający powiadomi Cię jeszcze raz. **Jeśli nie odbierzesz pisma, będzie ono uznane za doręczone** (art. 133 § 2).

3. Masz obowiązek usprawiedliwić nieobecność podczas przesłuchania

Jeżeli zostałeś wezwany / zostałaś wezwana do stawiennictwa, a nie możesz przyjść z powodu choroby, to musisz usprawiedliwić nieobecność. W tym celu musisz iść do lekarza sądowego, bo tylko on może wystawić zaświadczenie, które jest uznawane za usprawiedliwienie. Inne zaświadczenie lub zwolnienie nie będzie uznane za usprawiedliwienie. Listę lekarzy sądowych znajdziesz na stronie internetowej sądu (art. 117 § 2a).

W innych sytuacjach czynność może nie być przeprowadzona pod Twoją nieobecność, jeśli odpowiednio usprawiedliwisz niestawiennictwo i wniesiesz o to, aby nie przeprowadzano czynności bez Ciebie (art. 117 § 2).

Jeśli jesteś obywatelem polskim i przebywasz za granicą i **jeśli się na to zgodzisz**, możesz być przesłuchany/przesłuchana przez konsula (art. 26 ust. 1 pkt 2 i ust. 2 ustawy z dnia 25 czerwca 2015 r. – Prawo konsularne). W takim wypadku nie stosuje się przepisów o obowiązku stawiennictwa i konsekwencjach z tym związanych.

Musisz wiedzieć, że:

Opinia sądowo-psychiatryczna

Prokurator lub sąd może zlecić badania Twojego stanu zdrowia psychicznego. Prokurator lub sąd może poprosić dwóch lekarzy psychiatrów, aby Cię zbadali i powiedzieli, co sądzą o Twoim stanie zdrowia psychicznego. Lekarze wyznaczeni przez prokuratora to biegli. Mogą oni prosić prokuratora, żeby pozwolił też innym lekarzom wypowiedzieć się w sprawie Twojego stanu zdrowia psychicznego. Prokurator może poprosić, aby oprócz lekarzy psychiatrów wypowiedział się seksuolog, jeżeli ocena Twojego zachowania ma związek z pewnymi problemami w sferze seksualnej (art. 202 § 1–3).

Prokurator lub sąd może też poprosić, aby zbadał Cię psycholog. Może też prosić o to lekarzy, np. psychiatrę, aby ocenił, czy w ogóle należy badać Twój stan zdrowia psychicznego (art. 215).

Biegli nie mogą pozostawać ze sobą w związku małżeńskim ani w innym stosunku, który mógłby wywołać uzasadnioną wątpliwość co do ich samodzielności (art. 202 § 4).

Opinia biegłych powinna zawierać stwierdzenia dotyczące zarówno Twojej poczytalności w chwili popełnienia zarzucanego czynu, jak i Twojego aktualnego stanu zdrowia psychicznego, a zwłaszcza wskazanie, czy stan ten pozwala na Twój udział w postępowaniu i na prowadzenie obrony w sposób samodzielny i rozsądny, a w razie potrzeby także stwierdzenia co do okoliczności wymienionych w art. 93b Kodeksu karnego (art. 202 § 5).

Wywiad środowiskowy

W razie potrzeby, a w szczególności gdy niezbędne jest ustalenie danych co do Twoich właściwości i warunków osobistych oraz dotychczasowego sposobu życia, sąd, a w postępowaniu przygotowawczym prokurator, może zarządzić, by kurator sądowy lub inny podmiot uprawniony na podstawie odrębnych przepisów, a w szczególności uzasadnionych wypadkach – Policja, przeprowadzili wywiad środowiskowy na Twój temat.

Przeprowadzenie wywiadu środowiskowego jest obowiązkowe:

- 1) w sprawach o zbrodnie;
- 2) jeżeli w chwili czynu nie ukończyłeś/ukończyłaś 18 lat;
- 3) jeżeli w chwili czynu nie ukończyłeś/ukończyłaś 21 roku życia, a zarzucono Ci popełnienie umyślnego występku przeciwko życiu.

Jeżeli nie masz w kraju stałego miejsca zamieszkania, wywiadu środowiskowego można nie przeprowadzać.

Wynik wywiadu środowiskowego powinien w szczególności zawierać:

- 1) dane osoby przeprowadzającej wywiad;
- 2) Twoje imię i nazwisko;

- 3) zwięzły opis Twojego dotychczasowego życia oraz dokładne informacje o Twoim środowisku, w tym rodzinnym, szkolnym lub zawodowym, a nadto informacje o Twoim stanie majątkowym i źródłach dochodów;
- 4) informacje dotyczące Twojego stanu zdrowia, a także o nadużywaniu przez Ciebie alkoholu, środków odurzających, środków zastępczych lub substancji psychotropowych;
- 5) własne spostrzeżenia i konkluzje osoby przeprowadzającej wywiad, zwłaszcza dotyczące Twoich właściwości i warunków osobistych oraz dotychczasowego sposobu życia.

Osoba, która przeprowadza wywiad, może jedynie na żądanie sądu, a w postępowaniu przygotowawczym – prokuratora, ujawnić dane o osobach, które dostarczyły informacji w ramach wywiadu środowiskowego.

Osoby, które dostarczyły informacji w ramach wywiadu środowiskowego, mogą być w razie potrzeby przesłuchane w charakterze świadków.

Policja jest zobowiązana udzielić osobie, która przeprowadza wywiad, pomocy przy wykonywaniu zadań związanych z wywiadem środowiskowym, aby zapewnić jej bezpieczeństwo.

Osoba, która została powołana do przeprowadzenia wywiadu środowiskowego, może zostać wyłączona od przeprowadzenia tej czynności. Orzeka o tym sąd, a w postępowaniu przygotowawczym – prokurator; stosuje się w tym przypadku odpowiednio przepisy o wyłączeniu sędziego (art. 214).

Środki zapobiegawcze

W polskim postępowaniu karnym można stosować różne środki, które mają zapobiegać utrudnianiu procesu karnego (środki zapobiegawcze).

Mamy jeden środek zapobiegawczy o charakterze izolacyjnym – tymczasowe aresztowanie, które może zastosować tylko sąd.

Tymczasowego aresztowania nie stosuje się, gdy inne środki zapobiegawcze są wystarczające, np. dozór Policji, który jest środkiem wolnościowym (art. 257 § 1).

Sąd może tymczasowe aresztowanie zmienić na poręczenie majątkowe, pod warunkiem, że zostanie ono wpłacone w określonym terminie. Można poprosić sąd o przedłużenie tego terminu (art. 257 § 2).

Sąd może nie zastosować tymczasowego aresztowania, gdy:

- 1) zagrożiłoby poważnie Twojemu życiu lub zdrowiu;
- 2) wywołałoby wyjątkowo ciężkie skutki dla Ciebie lub Twojej najbliższej rodziny.

Sąd nie zastosuje tymczasowego aresztowania, gdy:

- 1) wymierzono by Ci karę pozbawienia wolności z warunkowym zawieszeniem lub łagodniejszą;
- 2) przestępstwo, które Ci się zarzuca, jest zagrożone karą pozbawienia wolności nieprzekraczającą roku.

W tych przypadkach sąd mimo wszystko może zastosować tymczasowe aresztowanie, gdy ukrywasz się, uporczywie nie stawiasz się na wezwania lub w inny bezprawny sposób utrudniasz postępowanie albo nie można ustalić tożsamości oskarżonego lub zachodzi wysokie prawdopodobieństwo orzeczenia środka zabezpieczającego polegającego na umieszczeniu sprawcy w zakładzie zamkniętym (art. 259).

Zamiast tymczasowego aresztowania sąd lub prokurator mogą zastosować:

- 1) poręczenie majątkowe, co oznacza, że Ty albo inna osoba musicie np. wpłacić pieniądze na określone konto, oddać rzeczy w zastaw lub ustanowić hipotekę na dom (art. 266);
- 2) poręczenie pracodawcy albo kierownictwa szkoły lub uczelni lub innego zespołu, co oznacza, że te osoby ręczą, że stawisz się na każde wezwanie i nie będziesz utrudniał/utrudniała postępowania (art. 271);
- 3) poręczenie osobiste, co oznacza, że ktoś ważny i ceniony, np. poseł, senator, prezydent miasta lub ktoś inny godny zaufania, obieca, że stawisz się na każde wezwanie i nie będziesz utrudniał/utrudniała postępowania (art. 272);
- 4) dozór Policji, co oznacza, że będziesz miał/miała różne obowiązki, np. obowiązek, by stawić się na komendzie lub komisariacie Policji w oznaczonym terminie. Możesz też mieć zakaz opuszczania określonego miejsca pobytu, obowiązek zawiadamiania prokuratora lub Policji o zamierzonym wyjeździe oraz o terminie powrotu, zakaz kontaktowania się z pokrzywdzonym lub z innymi osobami, zakaz zbliżania się do określonych osób na wskazaną odległość, np. 100 metrów, zakaz przebywania w określonych miejscach, np. tam, gdzie przebywa pokrzywdzony. Obowiązek ten może polegać także na innych ograniczeniach Twojej swobody, niezbędnych do wykonywania dozoru. Jeżeli jesteś żołnierzem, z wyjątkiem żołnierza pełniącego terytorialną służbę wojskową dyspozycyjnie, dozór będzie sprawował Twój przełożony wojskowy (art. 275);

- 5) nakaz okresowego opuszczenia lokalu lub zakaz zbliżania się do pokrzywdzonego na wskazaną odległość, jeżeli postawiono Ci zarzut przestępstwa popełnionego z użyciem przemocy na szkodę osoby, z którą mieszkałeś (art. 275a);
- 6) zawieszenie Cię w czynnościach służbowych lub w wykonywaniu zawodu albo nakaz, byś się powstrzymał/powstrzymała od określonej działalności. Może to np. dotyczyć prowadzenia działalności gospodarczej (np. produkcji materiałów niebezpiecznych) albo wykonywania zawodu adwokata. Możesz też mieć nakaz powstrzymania się od prowadzenia określonego rodzaju pojazdów albo zakaz ubiegania się o zamówienia publiczne (art. 276);
- 7) zakaz zbliżania się do pokrzywdzonego na wskazaną odległość, zakaz kontaktów lub zakaz publikacji, w tym za pośrednictwem systemów informatycznych lub sieci telekomunikacyjnych, treści, które godzą w prawnie chronione dobra pokrzywdzonego, gdy jesteś oskarżony o przestępstwo popełnione w stosunku do członka personelu medycznego, który wykonywał czynności opieki medycznej, lub osoby przybranej personelowi medycznemu do pomocy w związku z wykonywaniem tych czynności, co oznacza, że sąd lub prokurator może stosować ten środek, jeśli np. pobiłeś ratownika medycznego, gdy próbował udzielić Ci pomocy. Ten sam środek można zastosować, gdy zostałeś oskarżony o uporczywe nękanie, czyli stalking, z powodu zawodu wykonywanego przez pokrzywdzonego (art. 276a);
- 8) zakaz opuszczania Polski, który może być połączony z zakazem wydania paszportu lub innego dokumentu uprawniającego do przekroczenia granicy albo z zakazem wydania takiego dokumentu (art. 277).

Rozprawa

Rozprawy w sprawach karnych są jawne, co oznacza, że może być na nich obecna publiczność (osoby obce lub znajome, które będą obserwować przebieg rozprawy) (art. 355).

Sąd może wyłączyć jawność rozprawy, jeżeli jawna rozprawa mogłaby:

- 1) wywołać zakłócenie spokoju publicznego;
- 2) obrażać dobre obyczaje;
- 3) ujawnić okoliczności, które ze względu na ważny interes państwa powinny być zachowane w tajemnicy;
- 4) naruszyć ważny interes prywatny.

Sąd może także wyłączyć jawność, jeżeli choćby jeden z oskarżonych nie ukończył 18 lat lub na czas przesłuchania świadka, który nie ukończył 15 lat, oraz na żądanie osoby, która złożyła wniosek o ściganie.

Jeżeli prokurator sprzeciwi się wyłączeniu jawności, rozprawa odbywa się jawnie (art. 360).

Sąd może wyłączyć jawność rozprawy w całości albo w części, co oznacza, że na rozprawie nie będzie publiczności, ale możesz wskazać dwie osoby pełnoletnie, które będą obserwować rozprawę. Po dwie osoby będą mogli również wskazać prokurator i inni uczestnicy procesu. Jeżeli jest kilku oskarżycieli lub oskarżonych, każdy z nich może żądać pozostawienia na sali rozpraw po jednej osobie.

Podczas czynności z udziałem pokrzywdzonego, które są przeprowadzane na rozprawie z wyłączeniem jawności, może być obecna osoba przez niego wskazana.

W przypadku wystąpienia obawy ujawnienia informacji niejawnych o klauzuli „tajne” lub „ściśle tajne” udział tych osób nie będzie możliwy (art. 361 § 2).

W razie wyłączenia jawności przewodniczący może zezwolić poszczególnym osobom na obecność na rozprawie (art. 361).

Jako oskarżony masz prawo brać udział w rozprawie. Przewodniczący lub sąd mogą uznać Twoją obecność za obowiązkową (art. 374 § 1).

Jeśli coś jest dla Ciebie niejasne lub potrzebujesz więcej szczegółów, zawsze możesz zapytać o nie prowadzącego Twoje postępowanie. Prowadzący ma obowiązek wyjaśnić Ci Twoje prawa i obowiązki w kompletny i zrozumiały sposób.

WZÓR

Pouczenie o uprawnieniach i obowiązkach podejrzanego, który nie ukończył 18 lat

Otrzymujesz to pouczenie, ponieważ jesteś podejrzanym.

Jako podejrzany masz prawo wiedzieć, jakie są Twoje prawa i obowiązki.

Masz prawo otrzymać to pouczenie na piśmie, przed pierwszym przesłuchaniem.

Przeczytaj dokładnie to pouczenie.

Masz obowiązek podpisać oświadczenie, w którym potwierdzisz, że otrzymałeś to pouczenie.

Poza informacjami w pouczeniu znajdziesz przepisy, z których one wynikają.

Jeśli nie wskazano inaczej – są to przepisy Kodeksu postępowania karnego (ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. – Kodeks postępowania karnego).

Takie samo pouczenie otrzyma Twój przedstawiciel ustawowy (rodzic lub opiekun) albo osoba, która się Tobą opiekuje, albo pełnoletnia osoba, którą wskażesz lub którą wyznaczy sąd.

Twój przedstawiciel ustawowy (rodzic lub opiekun) albo osoba, która się Tobą opiekuje, może podejmować na Twoją korzyść wszystkie czynności procesowe, np. wnosić o przeprowadzenie dowodu, składać apelację (art. 76).

Twoje prawa i obowiązki w postępowaniu karnym

Jako podejrzany:

1. Masz prawo zdecydować, czy i jakie wyjaśnienia złożysz

Możesz składać wyjaśnienia, odmówić składania wyjaśnień lub odmówić odpowiedzi na poszczególne pytania. Nie musisz tłumaczyć, dlaczego odmawiasz odpowiedzi na pytania lub odmawiasz składania wyjaśnień (art. 175 § 1).

W trakcie przesłuchania w postępowaniu przygotowawczym możesz zażądać, abyś mógł składać wyjaśnienia na piśmie. Przesłuchujący może jednak się na to nie zgodzić, jeśli ma ważne powody (art. 176 § 1 i 2).

Jeśli bierzesz udział w czynnościach, możesz składać wyjaśnienia co do dowodów, których one dotyczą (art. 175 § 2).

2. Masz prawo korzystać z pomocy prawnej

Jako podejrzany możesz skorzystać z pomocy adwokata lub radcy prawnego – obrońcy.

Możesz sam/sama wybrać adwokata lub radcę prawnego, który będzie Cię reprezentował.

Twój przedstawiciel ustawowy (rodzic lub opiekun) albo inna osoba, która się Tobą opiekuje, może ustanowić dla Ciebie obrońcę (art. 76).

Możecie samodzielnie wybrać nie więcej niż trzech obrońców, którzy będą reprezentować Cię w trakcie postępowania karnego (art. 77).

W takim wypadku sami opłacie swojego obrońcę (swoich obrońców).

Jeżeli nie wybierzeecie obrońcy, sąd wyznaczy Ci obrońcę z urzędu (art. 79 § 1 pkt 1).

W postępowaniu przygotowawczym z wnioskiem o wyznaczenie Ci obrońcy z urzędu do sądu właściwego do rozpoznania sprawy wystąpi prokurator. Natomiast w postępowaniu sądowym uczyni to sąd (art. 81 § 1).

Obrońca może reprezentować Cię w toku całego postępowania albo przy konkretnej czynności procesowej.

Jeżeli jesteś tymczasowo aresztowany:

- 1) Twój obrońca może rozmawiać z Tobą w areszcie sam na sam – bez obecności innych osób;
- 2) możesz kontaktować się ze swoim obrońcą korespondencyjnie.

Prokurator albo osoba przez niego wskazana może uczestniczyć w Twoich spotkaniach z obrońcą i kontrolować Waszą korespondencję, ale nie dłużej niż 14 dni od dnia tymczasowego aresztowania (art. 73).

Podczas śledztwa lub dochodzenia możesz żądać, aby w przesłuchaniach brał udział Twój obrońca. Jeśli jednak Twój obrońca nie przyjdzie na przesłuchanie, przesłuchujący i tak będzie mógł je przeprowadzić (art. 301).

Jeżeli w toku postępowania ukończysz 18 lat i sąd cofnie wyznaczenie obrońcy z urzędu, a nie stać Cię na to, by zapłacić obrońcy (nie jesteś w stanie ponieść kosztów obrońcy bez szkody dla niezbędnego utrzymania Ciebie i Twojej rodziny), sąd może wyznaczyć Ci obrońcę z urzędu do całego postępowania albo do dokonania konkretnej czynności procesowej (art. 78 § 1 i 1a).

Pamiętaj: gdy składasz wniosek o wyznaczenie obrońcy z urzędu, zawsze dołącz dowody, które potwierdzą, że nie jesteś w stanie samodzielnie zapłacić obrońcy (np. zaświadczenie o zarobkach, o wydatkach związanych z utrzymaniem rodziny, mieszkania).

W trakcie postępowania przygotowawczego możesz złożyć takie żądanie organowi prowadzącemu postępowanie, który przekaże je do sądu, albo bezpośrednio do sądu. Zawsze napisz, o jaką sprawę chodzi.

W trakcie postępowania sądowego możesz złożyć takie żądanie w ciągu 7 dni od momentu, gdy otrzymasz odpis aktu oskarżenia. Jeżeli nie dotrzymasz tego terminu lub nie dołączysz dowodów, Twój wniosek może zostać rozpoznany dopiero po terminie rozprawy lub posiedzenia (art. 338b § 1 i 2).

Jeśli stwierdzisz, że potrzebujesz obrońcy z urzędu dopiero **po pierwszym terminie rozprawy lub posiedzenia** – zawnioskuj o niego w takim terminie, by sąd zdążył rozpatrzyć Twoje żądanie przed kolejną rozprawą lub kolejnym posiedzeniem (art. 338b § 3).

Jeśli zostaniesz skazany/skazana lub postępowanie zostanie warunkowo umorzone, możesz zostać obciążony/obciążona kosztami obrońcy z urzędu (art. 627 i art. 629).

3. Masz prawo korzystać z pomocy tłumacza

Jeżeli nie znasz wystarczająco dobrze języka polskiego, możesz skorzystać z pomocy tłumacza.

Ty lub Twój obrońca możecie zawnioskować o bezpłatną pomoc tłumacza. Pomoże Ci on w kontakcie z Twoim obrońcą w trakcie wszystkich etapów postępowania, w których uczestniczysz (art. 72 § 1 i 2).

W trakcie postępowania dostaniesz tłumaczenia dokumentów i decyzji, takich jak:

- 1) postanowienie o przedstawieniu, uzupełnieniu oraz zmianie zarzutów;
- 2) akt oskarżenia;
- 3) orzeczenia podlegające zaskarżeniu;
- 4) orzeczenia kończące postępowanie.

Prowadzący postępowanie może tylko przeczytać (ogłosić) Ci przetłumaczone orzeczenie kończące postępowanie – jeśli się na to zgodzisz i jeśli nie podlega ono zaskarżeniu (art. 72 § 3).

4. Masz prawo dostępu do informacji o treści zarzutów

W trakcie postępowania przygotowawczego masz prawo wiedzieć, o co jesteś podejrzany:

- 1) jakie postawiono Ci zarzuty;
- 2) czy zarzuty zostały uzupełnione lub zmienione w trakcie postępowania;
- 3) jaka kara Ci grozi i na podstawie jakich przepisów (art. 313 § 1, art. 314, art. 325g § 2 i art. 308).

Do czasu zawiadomienia o terminie zaznajomienia z materiałami postępowania masz prawo żądać, by prowadzący przedstawił Ci ustnie podstawy zarzutów, a także sporządził uzasadnienie na piśmie i doręczył je w ciągu 14 dni (art. 313 § 3).

5. Masz prawo składać wnioski dowodowe i brać udział w czynnościach

Możeszawnioskować o to, by prowadzący postępowanie przeprowadził czynność, np. przesłuchał świadka, uzyskał jakiś dokument lub dopuścił dowód z opinii biegłego (art. 315 § 1).

Prowadzący może nie uwzględnić Twojego wniosku dowodowego, jeśli:

- 1) przeprowadzenie dowodu jest niedopuszczalne;
- 2) okoliczność, która ma być udowodniona, nie ma znaczenia dla rozstrzygnięcia sprawy albo jest już udowodniona zgodnie z twierdzeniem wnioskodawcy;
- 3) dowód jest nieprzydatny do stwierdzenia danej okoliczności;
- 4) dowodu nie da się przeprowadzić;
- 5) wniosek dowodowy w sposób oczywisty zmierza do przedłużenia postępowania;
- 6) wniosek dowodowy został złożony po określonym przez organ procesowy terminie, o którym strona składająca wniosek została zawiadomiona (art. 170 § 1).

W postępowaniu przygotowawczym prowadzący postępowanie nie może odmówić Tobie i Twojemu obrońcy udziału w czynności, jeżeli złożyłeś wniosek o jej przeprowadzenie i chcesz wziąć w niej udział (art. 315 § 2).

Jeśli podczas śledztwa lub dochodzenia zażadasz udziału w innych czynnościach, prokurator może Ci odmówić udziału w tych czynnościach. Może się to stać w szczególnie uzasadnionym przypadku ze względu na ważny interes postępowania. Jeżeli jesteś pozbawiony/pozbawiona wolności, prokurator może odmówić Ci udziału w czynności, gdy sprowadzenie Cię spowodowałoby poważne trudności (art. 317).

Jeżeli czynność postępowania nie będzie mogła być powtórzona na rozprawie, Ty i Twój obrońca możecie wziąć w niej udział, chyba że opóźnienie w jej przeprowadzeniu spowoduje utratę lub zniekształcenie dowodu (art. 316 § 1).

Jeśli istnieje obawa, że jakiegoś świadka nie będzie można przesłuchać w trakcie rozprawy, możeszawnioskować o jego przesłuchanie przez sąd lub zwrócić się do prokuratora o spowodowanie przesłuchania świadka w tym trybie (art. 316 § 3).

Jeśli w postępowaniu dopuszczono dowód z opinii biegłego, Ty i Twój obrońca możecie wziąć udział w jego przesłuchaniu oraz zapoznać się z jego pisemną opinią (art. 318).

6. Masz prawo dostępu do akt sprawy

W każdym momencie śledztwa lub dochodzenia – również po ich zamknięciu – **możesz żądać dostępu do akt sprawy**. Możesz też zażądać wydania odpłatnie odpisów i kopii z akt lub samodzielnie je sporządzić (np. fotokopie). Prowadzący śledztwo lub dochodzenie może odmówić Ci dostępu do akt ze względu na ważny interes państwa lub dobro postępowania. Akta mogą być udostępnione w postaci elektronicznej.

Jeżeli przed skierowaniem sprawy do sądu prokurator złożył wobec Ciebie wniosek o tymczasowe aresztowanie lub przedłużenie wobec Ciebie tymczasowego aresztowania – Tobie i Twojemu obrońcy udostępnia się akta sprawy w tej części, która zawiera dowody dołączone do wniosku. Jeżeli istnieje uzasadniona obawa niebezpieczeństwa dla życia, zdrowia albo wolności świadka lub osoby dla niego najbliższej, zeznania takiego świadka nie zostaną Ci udostępnione (art. 156 § 5 i § 5a).

Po skierowaniu sprawy do sądu Ty i Twój obrońca uzyskacie pełny dostęp do akt sprawy i będziecie mogli otrzymać kopie i odpisy żądanych dokumentów lub samodzielnie je sporządzić (np. fotokopie). Jeżeli jest to możliwe

technicznie, informacje o aktach sprawy mogą być udostępnione także za pomocą systemu teleinformatycznego (art. 156 § 1).

7. Masz prawo do końcowego zaznajomienia z materiałami postępowania

Przed zamknięciem postępowania możesz wnioskować o końcowe zaznajomienie z materiałami postępowania. W tej czynności może brać udział Twój obrońca (art. 321 § 1 i 3).

W terminie 3 dni od daty zaznajomienia z materiałami postępowania możesz złożyć wniosek o uzupełnienie postępowania (art. 321 § 5).

Przed końcowym zaznajomieniem z materiałami postępowania masz prawo przejrzania akt, które mogą być udostępnione również w postaci elektronicznej (art. 321 § 1).

8. Masz prawo zawniekskować o mediację

Na każdym etapie możesz wnioskować o skierowanie sprawy do postępowania mediacyjnego. Jego celem jest między innymi próba uzgodnienia między pokrzywdzonymi a oskarżonym sposobu naprawienia szkody. Udział w postępowaniu mediacyjnym jest dobrowolny (art. 23a § 1).

Postępowanie mediacyjne prowadzi ustanowiony mediator, który musi zachować w tajemnicy przebieg postępowania mediacyjnego (art. 178a).

Pamiętaj, że postępowanie mediacyjne nie kończy postępowania karnego. Jeśli jednak pogodzisz się z pokrzywdzonym, sąd weźmie to pod uwagę przy określaniu wymiaru kary (art. 53 § 3 ustawy z dnia 6 czerwca 1997 r. – Kodeks karny).

9. Masz prawo uzgodnić wymiar kary

W toku postępowania przygotowawczego, w przypadku gdy dolna granica kary pozbawienia wolności za zarzucane Ci przestępstwo jest niższa niż 3 lata, przed skierowaniem aktu oskarżenia możesz uzgodnić z prokuratorem wymiar (wysokość) kary, np. czas trwania pozbawienia wolności lub innych środków (np. czasu trwania zakazu prowadzenia pojazdów). W takim przypadku przysługuje Ci prawo do przejrzenia akt sprawy. Nie przeprowadza się wtedy dalszych czynności, a prokurator, zamiast z aktem oskarżenia, występuje do sądu z wnioskiem o wydanie wyroku skazującego (art. 335 § 1 i 3). Prokurator może także dołączyć taki wniosek do aktu oskarżenia (art. 335 § 2). Wniosek może zostać uwzględniony przez sąd, jeżeli pokrzywdzony się temu nie sprzeciwi (art. 343 § 2).

W toku postępowania sądowego, przed doręczeniem Ci zawiadomienia o terminie rozprawy, w przypadku gdy zarzucone Ci przestępstwo jest zagrożone karą nieprzekraczającą 15 lat pozbawienia wolności, możesz złożyć wniosek o wydanie wyroku skazującego bez przeprowadzenia postępowania dowodowego (art. 338a). Sąd może uwzględnić Twój wniosek tylko wtedy, gdy prokurator i pokrzywdzony się nie sprzeciwią (art. 343a § 2).

W toku postępowania sądowego, w przypadku gdy zarzucone Ci przestępstwo jest zagrożone karą nieprzekraczającą 15 lat pozbawienia wolności, możesz złożyć wniosek o wydanie wyroku skazującego **również na rozprawie, lecz tylko do chwili zakończenia pierwszego przesłuchania wszystkich oskarżonych**. Sąd może go uwzględnić tylko wtedy, gdy prokurator wyrazi zgodę, a pokrzywdzony się nie sprzeciwi. Jeżeli potrzebujesz obrońcy, a nie masz obrońcy z wyboru, sąd na Twój wniosek może wyznaczyć Ci obrońcę z urzędu (art. 387).

Pamiętaj, jeżeli uzgodniłeś/uzgodniłaś wysokość kary i wymiar innych środków, a sąd wydał wyrok taki, jaki chciałeś/chciałaś, **nie możesz później w apelacji zarzucać** sądowi błędu w ustaleniach faktycznych i rażącej niewspółmierności kary, środka karnego, nawiązki lub niesłusznego zastosowania albo niezastosowania środka zabezpieczającego, przepadku albo innego środka związanego z treścią zawartego porozumienia (art. 447 § 5).

10. Udział w postępowaniu przyspieszonym

Stawiane Ci zarzuty mogą być rozpoznane przez sąd w postępowaniu przyspieszonym. To szczególny tryb przewidziany w ustawie, który pozwala na to, abyś w niektórych przypadkach uczestniczył/uczestniczyła w czynnościach przed sądem w drodze wideokonferencji. Policja doręczy Ci wtedy odpis wniosku o rozpoznanie sprawy oraz udostępni kopie dokumentów z akt sprawy przekazanych do sądu (art. 517b § 2a i art. 517e § 1a), a Ty nie będziesz zaprowadzony/zaprowadzona do sądu.

Kiedy bierzesz udział w postępowaniu w drodze wideokonferencji, to:

- 1) w miejscu, w którym przebywasz, w czynnościach uczestniczy Twój obrońca, jeżeli został ustanowiony, oraz tłumacz. Tłumacz będzie obecny, jeśli nie władasz językiem polskim lub jeśli jesteś osobą głuchą lub nie mówisz, a nie wystarcza porozumiewanie się za pomocą pisma, jak również wtedy, kiedy trzeba przetłumaczyć na język polski pismo sporządzone w języku obcym lub na język obcy pismo sporządzone w języku polskim albo zapoznać się z treścią przeprowadzonego dowodu (art. 517b § 2c i 2d);
- 2) możesz składać wnioski i oświadczenia oraz dokonywać czynności procesowych wyłącznie ustnie do protokołu. Zostaniesz poinformowany/poinformowana przez sąd o treści wszystkich pism

procesowych, które wpłynęły do akt sprawy od chwili przekazania do sądu wniosku o rozpoznanie sprawy. Jeżeli tego zażądasz, sąd odczyta ich treść. Pisma procesowe, których nie można było przekazać do sądu, mogą być odczytane na rozprawie (art. 517ea § 1 i 2).

W postępowaniu przyspieszonym **wniosek** o sporządzenie i doręczenie pisemnego **uzasadnienia wyroku** możesz złożyć na piśmie **w terminie 3 dni** od daty ogłoszenia wyroku albo jego doręczenia (jeżeli ustawa przewiduje jego doręczenie). Wniosek możesz również złożyć ustnie do protokołu rozprawy lub posiedzenia (art. 517h § 1).

Masz 7 dni od dnia doręczenia wyroku z uzasadnieniem na ewentualne wniesienie apelacji (art. 517h § 3).

Jako podejrzany co prawda nie masz obowiązku dowodzić swojej niewinności ani dostarczać dowodów na swoją niekorzyść (art. 74 § 1), ale:

1. Masz obowiązek poddać się badaniom:

- 1) oględzinom ciała i badaniom, które nie są połączone z naruszeniem integralności ciała, pobraniu odcisków palców, fotografowaniu oraz okazaniu innym osobom (art. 74 § 2 pkt 1);
- 2) badaniom psychologicznym i psychiatrycznym oraz badaniom połączonym z dokonaniem zabiegów na ciele, z wyjątkiem chirurgicznych, pod warunkiem że nie zagraża to zdrowiu, jeżeli przeprowadzenie tych badań jest niezbędne (zwłaszcza pobranie krwi, włosów lub wydzielin organizmu, np. śliny); badania powinny być przeprowadzone przez uprawnionego do tego pracownika służby zdrowia (art. 74 § 2 pkt 2);
- 3) pobraniu przez policjanta lub inną uprawnioną osobę wymazu ze śluzówki policzków, o ile jest to konieczne i nie zagraża zdrowiu (art. 74 § 2 pkt 3).

Jeżeli nie spełnisz tych obowiązków, możesz zostać zatrzymany/zatrzymana i przymusowo doprowadzony/doprowadzona, a także będzie można zastosować wobec Ciebie, w niezbędnym zakresie, siłę fizyczną lub środki techniczne służące obezwładnieniu (art. 74 § 3a).

2. Masz obowiązek stawiać się na wezwania, informować o miejscu pobytu i wskazywać adresy do doręczeń

Musisz stawić się na każde wezwanie prowadzącego postępowanie i informować go o zmianie swoich danych kontaktowych (np. numeru telefonu, adresu poczty elektronicznej). Gdy zmieniasz miejsce pobytu na dłużej niż 7 dni, w tym także z powodu pozbawienia wolności, musisz poinformować o tym organ, który prowadzi Twoje postępowanie. Jeśli tego nie zrobisz, możesz zostać zatrzymany/zatrzymana i przymusowo doprowadzony/doprowadzona (art. 75 § 1 i 2).

Jeśli nie przebywasz w kraju ani w innym państwie Unii Europejskiej, to musisz wskazać adresata (osobę lub instytucję) dla doręczeń w kraju lub w innym państwie Unii Europejskiej (art. 138).

Jeżeli zmienisz miejsce zamieszkania lub pobytu, w tym także z powodu pozbawienia wolności w innej sprawie, albo adres skrytki pocztowej, musisz podać nowy adres (art. 139).

Jeśli nie poinformujesz prowadzącego postępowanie o adresacie dla doręczeń, o zmianie swojego adresu zamieszkania, pobytu lub skrytki pocztowej, pisma wysyłane na dotychczasowy adres będą uznawane za doręczone.

Jeśli pisma nie można dostarczyć Ci osobiście, przekazać dorosłemu domownikowi lub do Twojej skrytki pocztowej, pismo to:

- 1) będzie pozostawione w najbliższej placówce pocztowej danego operatora – w przypadku pism przesłanych pocztą;
- 2) będzie pozostawione w najbliższej jednostce Policji lub właściwym urzędzie gminy – w przypadku pism przesłanych w inny sposób.

Informacje o pozostawionym piśmie doręczający umieści w Twojej skrzynce na listy, na drzwiach lub w innym widocznym miejscu. Od tego momentu masz 7 dni na to, by je odebrać. Jeśli tego nie zrobisz, doręczający powiadomi Cię jeszcze raz. **Jeśli nie odbierzesz pisma, będzie ono uznane za doręczone** (art. 133 § 2).

3. Masz obowiązek usprawiedliwić nieobecność podczas przesłuchania

Jeżeli zostałeś wezwany / zostałaś wezwana do stawiennictwa, a nie możesz przyjść z powodu choroby, to musisz usprawiedliwić nieobecność. W tym celu musisz iść do lekarza sądowego, bo tylko on może wystawić zaświadczenie, które jest uznawane za usprawiedliwienie. Inne zaświadczenie lub zwolnienie nie będzie uznane za usprawiedliwienie. Listę lekarzy sądowych znajdziesz na stronie internetowej sądu (art. 117 § 2a).

W innych sytuacjach czynność może nie być przeprowadzona pod Twoją nieobecność, jeśli odpowiednio usprawiedliwisz niestawiennictwo i wniesiesz o to, aby nie przeprowadzano czynności bez Ciebie (art. 117 § 2).

Jeśli jesteś obywatelem polskim i przebywasz za granicą i **jeśli się na to zgodzisz**, możesz być przesłuchany/przesłuchana przez konsula (art. 26 ust. 1 pkt 2 i ust. 2 ustawy z dnia 25 czerwca 2015 r. – Prawo konsularne). W takim wypadku nie stosuje się przepisów o obowiązku stawiennictwa i konsekwencjach z tym związanych.

Musisz wiedzieć, że:**Opinia sądowo-psychiatryczna**

Prokurator lub sąd może zlecić badania Twojego stanu zdrowia psychicznego. Prokurator lub sąd może poprosić dwóch lekarzy psychiatrów, aby Cię zbadali i powiedzieli, co sądzą o Twoim stanie zdrowia psychicznego. Lekarze wyznaczeni przez prokuratora to biegli. Mogą oni prosić prokuratora, żeby pozwolił też innym lekarzom wypowiedzieć się w sprawie Twojego stanu zdrowia psychicznego. Prokurator może poprosić, aby oprócz lekarzy psychiatrów wypowiedział się seksuolog, jeżeli ocena Twojego zachowania ma związek z pewnymi problemami w sferze seksualnej (art. 202 § 1–3).

Prokurator lub sąd może też poprosić, aby zbadał Cię psycholog. Może też prosić o to lekarzy, np. psychiatrę, aby ocenił, czy w ogóle należy badać Twój stan zdrowia psychicznego (art. 215).

Biegli nie mogą pozostawać ze sobą w związku małżeńskim ani w innym stosunku, który mógłby wywołać uzasadnioną wątpliwość co do ich samodzielności (art. 202 § 4).

Opinia biegłych powinna zawierać stwierdzenia dotyczące zarówno Twojej poczytalności w chwili popełnienia zarzucanego czynu, jak i Twojego aktualnego stanu zdrowia psychicznego, a zwłaszcza wskazanie, czy stan ten pozwala na Twój udział w postępowaniu i na prowadzenie obrony w sposób samodzielny i rozsądny, a w razie potrzeby także stwierdzenia co do okoliczności wymienionych w art. 93b Kodeksu karnego (art. 202 § 5).

Wywiad środowiskowy

W razie potrzeby, a w szczególności gdy niezbędne jest ustalenie danych co do Twoich właściwości i warunków osobistych oraz dotychczasowego sposobu

życia, sąd, a w postępowaniu przygotowawczym prokurator, może zarządzić, by kurator sądowy lub inny podmiot uprawniony na podstawie odrębnych przepisów, a w szczególnie uzasadnionych wypadkach – Policja, przeprowadzili wywiad środowiskowy na Twój temat.

Przeprowadzenie wywiadu środowiskowego jest obowiązkowe:

- 1) w sprawach o zbrodnie;
- 2) jeżeli w chwili czynu nie ukończyłeś/ukończyłaś 18 lat;
- 3) jeżeli w chwili czynu nie ukończyłeś/ukończyłaś 21 roku życia, a zarzucono Ci popełnienie umyślnego występku przeciwko życiu.

Jeżeli nie masz w kraju stałego miejsca zamieszkania, wywiadu środowiskowego można nie przeprowadzać.

Wynik wywiadu środowiskowego powinien w szczególności zawierać:

- 1) dane osoby przeprowadzającej wywiad;
- 2) Twoje imię i nazwisko;
- 3) zwięzły opis Twojego dotychczasowego życia oraz dokładne informacje o Twoim środowisku, w tym rodzinnym, szkolnym lub zawodowym, a nadto informacje o Twoim stanie majątkowym i źródłach dochodów;
- 4) informacje dotyczące Twojego stanu zdrowia, a także o nadużywaniu przez Ciebie alkoholu, środków odurzających, środków zastępczych lub substancji psychotropowych;
- 5) własne spostrzeżenia i konkluzje osoby przeprowadzającej wywiad, zwłaszcza dotyczące Twoich właściwości i warunków osobistych oraz dotychczasowego sposobu życia.

Osoba, która przeprowadza wywiad, może jedynie na żądanie sądu, a w postępowaniu przygotowawczym – prokuratora, ujawnić dane o osobach, które dostarczyły informacji w ramach wywiadu środowiskowego.

Osoby, które dostarczyły informacji w ramach wywiadu środowiskowego, mogą być w razie potrzeby przesłuchane w charakterze świadków.

Policja jest zobowiązana udzielić osobie, która przeprowadza wywiad, pomocy przy wykonywaniu zadań związanych z wywiadem środowiskowym, aby zapewnić jej bezpieczeństwo.

Osoba, która została powołana do przeprowadzenia wywiadu środowiskowego, może zostać wyłączona od przeprowadzenia tej czynności. Orzeka o tym sąd, a w postępowaniu przygotowawczym – prokurator; stosuje się w tym przypadku odpowiednio przepisy o wyłączeniu sędziego (art. 214).

Środki zapobiegawcze

W polskim postępowaniu karnym można stosować różne środki, które mają zapobiegać utrudnieniu procesu karnego (środki zapobiegawcze).

Mamy jeden środek zapobiegawczy o charakterze izolacyjnym – tymczasowe aresztowanie, które może zastosować tylko sąd.

Tymczasowego aresztowania nie stosuje się, gdy inne środki zapobiegawcze są wystarczające, np. dozór Policji, który jest środkiem wolnościowym (art. 257 § 1).

Sąd może tymczasowe aresztowanie zmienić na poręczenie majątkowe, pod warunkiem, że zostanie ono wpłacone w określonym terminie. Można poprosić sąd o przedłużenie tego terminu (art. 257 § 2).

Sąd może nie zastosować tymczasowego aresztowania, gdy:

- 1) zagroziłoby poważnie Twojemu życiu lub zdrowiu;
- 2) wywołałoby wyjątkowo ciężkie skutki dla Ciebie lub Twojej najbliższej rodziny.

Sąd nie zastosuje tymczasowego aresztowania, gdy:

- 1) wymierzono by Ci karę pozbawienia wolności z warunkowym zawieszeniem lub łagodniejszą;
- 2) przestępstwo, które Ci się zarzuca, jest zagrożone karą pozbawienia wolności nieprzekraczającą roku.

W tych przypadkach sąd mimo wszystko może zastosować tymczasowe aresztowanie, gdy ukrywasz się, uporczywie nie stawiasz się na wezwania lub w inny bezprawny sposób utrudniasz postępowanie albo nie można ustalić tożsamości oskarżonego lub zachodzi wysokie prawdopodobieństwo orzeczenia środka zabezpieczającego polegającego na umieszczeniu sprawcy w zakładzie zamkniętym (art. 259).

Gdy nie masz ukończonych 18 lat, a sąd zastosuje wobec Ciebie tymczasowe aresztowanie, w celi nie będziesz przebywał/przebywała z dorosłymi. Tylko gdyby zaistniały jakieś szczególne okoliczności, może się zdarzyć, że w Twojej celi będzie przebywała osoba dorosła. Decyzje o tym podejmie administracja zakładu karnego lub aresztu śledczego, kierując się następującymi względami:

- 1) koniecznością oddzielenia tymczasowo aresztowanych od skazanych;
- 2) koniecznością oddzielenia szczególnej kategorii osadzonych, np. byłych funkcjonariuszy służb;
- 3) potrzebą zapewnienia porządku i bezpieczeństwa w areszcie śledczym;

- 4) zaleceniami lekarskimi, psychologicznymi i rehabilitacyjnymi;
- 5) potrzebą kształtowania właściwej atmosfery wśród tymczasowo aresztowanych;
- 6) koniecznością zapobiegania samoagresji i popełnianiu przestępstw podczas tymczasowego aresztowania;
- 7) wskazaniami organu, do którego dyspozycji zostałeś osadzony / zostałeś osadzona w areszcie śledczym.

Podobne zasady stosuje się również podczas konwojowania (art. 212 ustawy z dnia 6 czerwca 1997 r. – Kodeks karny wykonawczy).

Zamiast tymczasowego aresztowania sąd lub prokurator mogą zastosować:

- 1) poręczenie majątkowe, co oznacza, że Ty albo inna osoba musicie np. wpłacić pieniądze na określone konto, oddać rzeczy w zastaw lub ustanowić hipotekę na dom (art. 266);
- 2) poręczenie pracodawcy albo kierownictwa szkoły lub uczelni lub innego zespołu, co oznacza, że te osoby ręczą, że stawisz się na każde wezwanie i nie będziesz utrudniał/utrudniała postępowania (art. 271);
- 3) poręczenie osobiste, co oznacza, że ktoś ważny i ceniony, np. poseł, senator, prezydent miasta lub ktoś inny godny zaufania, obieca, że stawisz się na każde wezwanie i nie będziesz utrudniał/utrudniała postępowania (art. 272);
- 4) dozór Policji, co oznacza, że będziesz miał/miała różne obowiązki, np. obowiązek by stawić się na komendzie lub komisariacie Policji w oznaczonym terminie. Możesz też mieć zakaz opuszczania określonego miejsca pobytu, obowiązek zawiadamiania prokuratora lub Policji

o zamierzonym wyjeździe oraz o terminie powrotu, zakaz kontaktowania się z pokrzywdzonym lub z innymi osobami, zakaz zbliżania się do określonych osób na wskazaną odległość, np. 100 metrów, zakaz przebywania w określonych miejscach, np. tam, gdzie przebywa pokrzywdzony. Obowiązek ten może polegać także na innych ograniczeniach Twojej swobody, niezbędnych do wykonywania dozoru (art. 275);

- 5) nakaz okresowego opuszczenia lokalu lub zakaz zbliżania się do pokrzywdzonego na wskazaną odległość, jeżeli postawiono Ci zarzut przestępstwa popełnionego z użyciem przemocy na szkodę osoby, z którą mieszkałeś (art. 275a);
- 6) zawieszenie Cię w czynnościach służbowych lub w wykonywaniu zawodu albo nakaz, byś się powstrzymał/powstrzymała od określonej działalności. Może to np. dotyczyć prowadzenia działalności gospodarczej (np. produkcji materiałów niebezpiecznych) albo wykonywania zawodu adwokata. Możesz też mieć nakaz powstrzymania się od prowadzenia określonego rodzaju pojazdów albo zakaz ubiegania się o zamówienia publiczne (art. 276);
- 7) zakaz zbliżania się do pokrzywdzonego na wskazaną odległość, zakaz kontaktów lub zakaz publikacji, w tym za pośrednictwem systemów informatycznych lub sieci telekomunikacyjnych, treści godzących w prawnie chronione dobra pokrzywdzonego, gdy jesteś oskarżony o przestępstwo popełnione w stosunku do członka personelu medycznego, w związku z wykonywaniem przez niego czynności opieki medycznej, lub osoby przybranej personelowi medycznemu do pomocy w związku z wykonywaniem tych czynności, co oznacza, że sąd lub prokurator może stosować ten środek, jeśli np. pobiłeś ratownika medycznego, gdy próbował udzielić Ci pomocy. Ten sam środek można zastosować, gdy zostałeś

oskarżony o uporczywe nękanie, czyli stalking, z powodu zawodu wykonywanego przez pokrzywdzonego (art. 276a);

- 8) zakaz opuszczania Polski, który może być połączony z zakazem wydania paszportu lub innego dokumentu uprawniającego do przekroczenia granicy albo z zakazem wydania takiego dokumentu (art. 277).

Postępowanie przygotowawcze

W śledztwie lub dochodzeniu podczas czynności z Twoim udziałem może być obecny Twój przedstawiciel ustawowy (rodzic lub opiekun) lub osoba, która się Tobą opiekuje.

Możesz wskazać inną osobę pełnoletnią, aby była przy Tobie podczas tych czynności. Możesz to zrobić wtedy, gdy nie masz rodziców lub opiekunów albo gdy prokurator uzna, że nie powinni brać udziału w tych czynnościach (art. 299b).

Rozprawa

Rozprawy w sprawach karnych są jawne, co oznacza, że może być na nich obecna publiczność (osoby obce lub znajome, które będą obserwować przebieg rozprawy) (art. 355).

Sąd może wyłączyć jawność rozprawy, jeżeli jawna rozprawa mogłaby:

- 1) wywołać zakłócenie spokoju publicznego;
- 2) obrażać dobre obyczaje;
- 3) ujawnić okoliczności, które ze względu na ważny interes państwa powinny być zachowane w tajemnicy;
- 4) naruszyć ważny interes prywatny.

Sąd może także wyłączyć jawność, jeżeli choćby jeden z oskarżonych nie ukończył 18 lat lub na czas przesłuchania świadka, który nie ukończył 15 lat, oraz na żądanie osoby, która złożyła wniosek o ściganie.

Jeżeli prokurator sprzeciwi się wyłączeniu jawności, rozprawa odbywa się jawnie (art. 360).

Sąd może wyłączyć jawność rozprawy w całości albo w części, co oznacza, że na rozprawie nie będzie publiczności, ale możesz wskazać dwie osoby pełnoletnie, które będą obserwować rozprawę. Po dwie osoby będą mogli również wskazać prokurator i inni uczestnicy procesu. Jeżeli jest kilku oskarżycieli lub oskarżonych, każdy z nich może żądać pozostawienia na sali rozpraw po jednej osobie.

Podczas czynności z udziałem pokrzywdzonego, które są przeprowadzane na rozprawie z wyłączeniem jawności, może być obecna osoba przez niego wskazana.

W przypadku wystąpienia obawy ujawnienia informacji niejawnych o klauzuli „tajne” lub „ściśle tajne” udział tych osób nie będzie możliwy.

W razie wyłączenia jawności przewodniczący może zezwolić poszczególnym osobom na obecność na rozprawie (art. 361).

Jako oskarżony masz prawo brać udział w rozprawie. Przewodniczący lub sąd mogą uznać Twoją obecność za obowiązkową (art. 374 § 1).

Nie masz ukończonych 18 lat, dlatego rozprawa i posiedzenie w Twojej sprawie może odbyć się z wyłączeniem jawności (art. 360 § 1).

Podczas posiedzenia albo rozprawy może być obecny Twój przedstawiciel ustawowy (rodzic lub opiekun) lub osoba, która się Tobą opiekuje.

Możesz wskazać sądowi inną osobę pełnoletnią, aby była przy Tobie podczas posiedzenia albo rozprawy. Możesz to zrobić wtedy, gdy nie masz rodziców lub opiekunów albo gdy sąd uzna, że nie powinni brać udziału w tym posiedzeniu lub tej rozprawie.

Jeżeli sąd uzna, że ta pełnoletnia osoba wskazana przez Ciebie też nie powinna brać udziału w posiedzeniu albo rozprawie, wyznaczy specjalnego urzędnika zwanego asystentem rodziny, aby był obecny podczas posiedzenia lub rozprawy (art. 76a).

Rola organów procesowych

W postępowaniu przygotowawczym postępowanie prowadzi prokurator, Policja i inne organy.

W postępowaniu sądowym w zależności od etapu sprawa jest rozstrzygana przez sąd rejonowy, sąd okręgowy, sąd apelacyjny lub Sąd Najwyższy.

Jeśli coś jest dla Ciebie niejasne lub potrzebujesz więcej szczegółów, zawsze możesz zapytać o nie prowadzącego Twoje postępowanie. Prowadzący ma obowiązek wyjaśnić Ci Twoje prawa i obowiązki w kompletny i zrozumiały sposób.

WZÓR

Pouczenie o uprawnieniach i obowiązkach pokrzywdzonego

Otrzymujesz to pouczenie, bo jesteś pokrzywdzonym.

Jako pokrzywdzony masz prawo wiedzieć, jakie są Twoje prawa i obowiązki.

Przeczytaj dokładnie to pouczenie.

Masz obowiązek podpisać oświadczenie, w którym potwierdzisz, że otrzymałeś to pouczenie.

Poza informacjami w pouczeniu znajdziesz przepisy, z których one wynikają. Jeśli nie wskazano inaczej – są to przepisy Kodeksu postępowania karnego (ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. – Kodeks postępowania karnego).

Pokrzywdzony:

1) **jest stroną** w postępowaniu przygotowawczym;

Postępowanie przygotowawcze to etap postępowania karnego, który poprzedza późniejsze wniesienie sprawy do sądu (art. 299 § 1).

2) **może być stroną** (oskarżycielem posiłkowym) w postępowaniu sądowym, jeżeli tego zażąda.

Jeżeli chcesz być oskarżycielem posiłkowym podczas postępowania przed sądem, musisz złożyć oświadczenie. Podaj w nim, że jesteś pokrzywdzonym i że chcesz działać przed sądem jako oskarżyciel posiłkowy. Musisz to zrobić

najpóźniej do czasu rozpoczęcia przewodu sądowego, czyli momentu przedstawienia zarzutów oskarżenia na rozprawie, o terminie której zostaniesz zawiadomiony (art. 53, art. 54 § 1 i art. 350 § 4). Możesz to zrobić:

- 1) ustnie, to znaczy powiedzieć, i zostanie to zapisane w protokole;
- 2) pisemnie, czyli złożyć pismo.

Jeżeli w przewidzianym terminie nie złożysz oświadczenia, że chcesz być oskarżycielem posiłkowym, nie będziesz mógł/mogła nim być. To spowoduje, że nie będziesz mógł/mogła skorzystać z uprawnień, które w postępowaniu sądowym przysługują oskarżycielowi posiłkowemu (a nie przysługują pokrzywdzonemu).

Reprezentacja pokrzywdzonego:

Za pokrzywdzonego, który nie jest osobą fizyczną, czynności procesowych dokonuje organ uprawniony do działania w jego imieniu.

Jeżeli pokrzywdzonym jest osoba ubezwłasnowolniona całkowicie lub częściowo, prawa jego wykonuje przedstawiciel ustawowy (opiekun, kurator) albo osoba, pod której stałą pieczęć pokrzywdzony pozostaje.

Jeżeli pokrzywdzonym jest osoba nieporadna, w szczególności ze względu na wiek lub stan zdrowia, jego prawa może wykonywać osoba, pod której pieczęć pokrzywdzony pozostaje (art. 51).

W razie śmierci pokrzywdzonego prawa, które by mu przysługiwały, mogą wykonywać osoby najbliższe lub osoby pozostające na jego utrzymaniu (art. 52).

Twoje prawa i obowiązki jako pokrzywdzonego w postępowaniu karnym

1. Prawo do korzystania z pomocy prawnej

Możesz ustanowić pełnomocnika – adwokata lub radcę prawnego.

Pełnomocnik będzie Cię reprezentował w toczącym się postępowaniu karnym (art. 87 § 1).

Pełnomocnik może reprezentować Cię w toku całego postępowania albo przy konkretnej czynności procesowej.

Pełnomocnik wybrany przez Ciebie

Możesz samodzielnie ustanowić pełnomocnika. W takim wypadku sam/sama go opłacasz. Możesz wybrać nie więcej niż trzech pełnomocników, którzy będą reprezentować Cię w trakcie postępowania karnego (art. 77 i art. 88).

Pełnomocnik wyznaczony przez sąd – pełnomocnik z urzędu

Jeżeli wykazesz, że nie stać Cię na to, by zapłacić pełnomocnikowi (nie jesteś w stanie ponieść kosztów pełnomocnika bez szkody dla niezbędnego utrzymania Ciebie i Twojej rodziny), sąd może wyznaczyć Ci pełnomocnika z urzędu do całego postępowania albo do dokonania konkretnej czynności procesowej (art. 78 § 1 i 1a i art. 88).

Pamiętaj: gdy składasz wniosek o wyznaczenie pełnomocnika z urzędu, zawsze dołącz dowody, które potwierdzą, że nie jesteś w stanie samodzielnie zapłacić pełnomocnikowi (np. zaświadczenie o zarobkach, o wydatkach związanych z utrzymaniem rodziny, mieszkania).

W trakcie postępowania przygotowawczego możesz złożyć takie żądanie organowi prowadzącemu postępowanie, który przekaże je do sądu, albo bezpośrednio do sądu. Zawsze napisz, o jaką sprawę chodzi.

2. Prawo do korzystania z pomocy tłumacza

Masz prawo do tłumacza, jeżeli:

- 1) nie znasz języka polskiego;
- 2) jesteś osobą głuchą lub nie mówisz, a nie wystarcza porozumienie się z Tobą pisemnie;
- 3) jeżeli trzeba przetłumaczyć na język polski pismo sporządzone w języku obcym lub na język obcy pismo sporządzone w języku polskim;
- 4) jeżeli trzeba zapoznać Cię z treścią przeprowadzanego dowodu, a np. jest on w języku, którego nie znasz (art. 204).

3. Prawo do uczestnictwa w czynności procesowej

Jeżeli ma być przeprowadzana czynność, w której masz prawo wziąć udział, zostaniesz powiadomiony o czasie i miejscu tej czynności.

Czynność nie zostanie przeprowadzona:

- 1) jeżeli się nie stawisz, a nie ma dowodu, że o terminie czynności Cię powiadomiono;
- 2) jeżeli zachodzi uzasadnione przypuszczenie, że nie stawiałeś się / nie stawiałaś się z powodu przeszkód żywiołowych lub innych wyjątkowych przyczyn (np. wypadek);
- 3) gdy usprawiedliwiłeś/usprawiedliwiłaś odpowiednio swoje niestawiennictwo i wniosłeś/wniosłaś o to, aby nie przeprowadzać czynności bez Ciebie, chyba że ustawa będzie na to pozwalać (art. 117 § 1 i 2).

4. Obecność osoby wskazanej przez pokrzywdzonego

W postępowaniu przygotowawczym możesz wskazać osobę, której ufasz, i poinformować, że chcesz, aby była obecna podczas czynności z Twoim udziałem. Osoba ta będzie mogła być obecna, jeżeli nie uniemożliwi to przeprowadzenia czynności lub nie utrudni jej w istotny sposób (art. 299a § 1).

5. Prawo do ochrony danych osobowych pokrzywdzonego

W aktach sprawy nie ma Twojego adresu miejsca zamieszkania, adresu miejsca pracy, numeru telefonu, telefaksu ani adresu poczty elektronicznej. Są one zamieszczone w odrębnym załączniku. Może się z nim zapoznać organ prowadzący postępowanie.

Sąd lub organ prowadzący postępowanie przygotowawcze może ujawnić te dane tylko wyjątkowo (art. 148a i art. 156a).

Pytania zadawane Ci w trakcie przesłuchania nie mogą zmierzać do ujawnienia Twojego miejsca zamieszkania, miejsca pracy. Jest to dozwolone tylko wtedy, gdy ma znaczenie dla rozstrzygnięcia sprawy (art. 191 § 1b).

6. Dostęp do akt sprawy

W każdym momencie śledztwa lub dochodzenia – również po ich zamknięciu – **możesz żądać dostępu do akt sprawy**. Możesz też zażądać wydania odpłatnie odpisów i kopii z akt lub samodzielnie je sporządzić (np. fotokopie).

Prowadzący śledztwo lub dochodzenie może odmówić Ci dostępu do akt ze względu na ważny interes państwa lub dobro postępowania. Akta mogą być udostępnione w postaci elektronicznej.

Jeżeli prokurator odmówi Ci dostępu do akt, musi Cię poinformować o możliwości udostępnienia Ci akt w późniejszym terminie. Powiadomi Cię jednak tylko wtedy, gdy **złożysz wniosek, by to zrobić**.

Prokurator nie może odmówić Ci dostępu do akt sprawy, sporządzania odpisów lub kopii oraz wydania odpisów lub kopii, z chwilą powiadomienia podejrzanego o terminie końcowego zaznajomienia podejrzanego z materiałami postępowania (art. 156 § 5).

Po skierowaniu sprawy do sądu, **jeśli jesteś stroną (oskarżycielem posiłkowym)**, możesz uzyskać pełny dostęp do akt sprawy i możesz otrzymać kopie i odpisy żądanych dokumentów lub samodzielnie je sporządzić (np. fotokopie). Jeżeli jest to możliwe technicznie, informacje o aktach sprawy mogą być udostępnione także za pomocą systemu teleinformatycznego (art. 156 § 1).

7. Wniosek o skierowanie sprawy do postępowania mediacyjnego

Na każdym etapie możesz wnioskować o skierowanie sprawy do postępowania mediacyjnego. Jego celem jest między innymi próba uzgodnienia między pokrzywdzonymi a oskarżonym sposobu naprawienia szkody. Udział w postępowaniu mediacyjnym jest dobrowolny (art. 23a § 1).

Postępowanie mediacyjne prowadzi ustanowiony mediator, który musi zachować w tajemnicy przebieg postępowania mediacyjnego (art. 178a).

8. Prawo do informacji

Informacja o orzeczeniu sądu

W postępowaniu przygotowawczym możesz złożyć wniosek „na przyszłość” dotyczący przekazania Ci informacji o sposobie zakończenia sprawy w sądzie.

Może to nastąpić listem zwykłym, za pośrednictwem telefaksu lub poczty elektronicznej.

Na podstawie tego wniosku złożonego w postępowaniu przygotowawczym sąd prześle Ci odpis prawomocnego orzeczenia, które kończy postępowanie w sprawie, lub wyciąg z tego orzeczenia. Mogą one zostać przesłane w postaci elektronicznej (art. 299a § 2).

Informacja dotycząca tymczasowego aresztowania

Sąd albo prokurator (w zależności od etapu postępowania) zawiadomią Cię, jeżeli:

- 1) stosowany wobec podejrzanego środek zapobiegawczy w postaci tymczasowego aresztowania został uchylony **lub**
- 2) stosowany wobec podejrzanego środek zapobiegawczy w postaci tymczasowego aresztowania został zmieniony na inny środek zapobiegawczy (np. dozór Policji, poręczenie majątkowe – co powoduje zwolnienie podejrzanego z aresztu śledczego) **albo**
- 3) podejrzany uciekł z aresztu śledczego.

Jeśli zrezygnujesz z tego uprawnienia i oświadczysz, że nie chcesz być zawiadamiany, nie otrzymasz tych informacji (art. 253 § 3).

Informacja o zarzutach

Możesz złożyć wniosek do sądu, aby powiadomił Cię, jakie zarzuty przedstawiono oskarżonemu oraz jaka jest ich kwalifikacja prawna.

Jeżeli wnioski złożą wielu pokrzywdzonych, informacja o zarzutach i ich kwalifikacji prawnej może zostać umieszczona w ogłoszeniu na stronie internetowej sądu (art. 337a). Wtedy nie otrzymasz informacji skierowanej Tylko do Ciebie.

Termin posiedzenia sądu

Będziesz poinformowany/poinformowana o miejscu i terminie posiedzenia sądu w przedmiocie umorzenia postępowania, warunkowego umorzenia postępowania oraz wydania wyroku skazującego bez przeprowadzenia rozprawy (art. 339, art. 341 i art. 343).

9. Uprawnienia związane z czynnościami procesowymi

Jeżeli złożyłeś/złożyłaś zawiadomienie o przestępstwie, możesz otrzymać potwierdzenie złożenia tego zawiadomienia. W tym celu musisz złożyć wniosek o wydanie potwierdzenia (art. 304b).

Możeszawnioskować o to, by prowadzący postępowanie przeprowadził czynność, np. przesłuchał świadka, uzyskał jakiś dokument lub dopuścił dowód z opinii biegłego (art. 315 § 1) – jest to **wniosek dowodowy**.

Prowadzący może nie uwzględnić Twojego wniosku dowodowego, jeśli:

- 1) przeprowadzenie dowodu jest niedopuszczalne;
- 2) okoliczność, która ma być udowodniona, nie ma znaczenia dla rozstrzygnięcia sprawy albo jest już udowodniona zgodnie z twierdzeniem wnioskodawcy;
- 3) dowód jest nieprzydatny do stwierdzenia danej okoliczności;
- 4) dowodu nie da się przeprowadzić;
- 5) wniosek dowodowy w sposób oczywisty zmierza do przedłużenia postępowania;
- 6) wniosek dowodowy został złożony po określonym przez organ procesowy terminie, o którym strona składająca wniosek została zawiadomiona (art. 170 § 1).

W postępowaniu przygotowawczym prowadzący postępowanie nie może Ci odmówić udziału w czynności, jeżeli złożyłeś wniosek o jej przeprowadzenie i chcesz wziąć w niej udział (art. 315 § 2).

Jeśli podczas śledztwa lub dochodzenia zażadasz udziału w innych czynnościach, prokurator może Ci odmówić tego udziału. Może się to stać w szczególnie uzasadnionym przypadku ze względu na ważny interes postępowania (art. 317).

Jeżeli czynność postępowania nie będzie mogła być powtórzona na rozprawie, możesz wziąć w niej udział, chyba że opóźnienie w jej przeprowadzeniu spowoduje utratę lub zniekształcenie dowodu (art. 316 § 1).

Jeśli istnieje obawa, że jakiegoś świadka nie będzie można przesłuchać w trakcie rozprawy, możesz zawnieść o jego przesłuchanie przez sąd lub zwrócić się do prokuratora o spowodowanie przesłuchania świadka w tym trybie (art. 316 § 3).

Jeśli w postępowaniu dopuszczono dowód z opinii biegłego, możesz zapoznać się z pisemną opinią biegłego oraz wziąć udział w jego przesłuchaniu (art. 318).

Możesz zażądać, by Cię przesłuchano, jeżeli odstąpiono od tej czynności w śledztwie lub dochodzeniu. Twoje żądanie nie zostanie uwzględnione, jeśli prowadziłyby to do przewlekłości postępowania (art. 315a).

Możesz złożyć wniosek o uzupełnienie śledztwa lub dochodzenia. Wniosek należy złożyć w terminie 3 dni od daty czynności nazywanej końcowym zaznajomieniem podejrzanego z materiałami postępowania (art. 321 § 5).

Możesz złożyć zażalenie na:

- 1) bezczynność organu, jeżeli w ciągu 6 tygodni od złożenia zawiadomienia o przestępstwie nie zostaniesz powiadomiony/powiadomiona o wszczęciu albo odmowie wszczęcia postępowania przygotowawczego – śledztwa lub dochodzenia (art. 306 § 3);
- 2) postanowienie o odmowie wszczęcia lub umorzeniu postępowania przygotowawczego – śledztwa lub dochodzenia (art. 306 § 1 i 1a). Musisz to zrobić w terminie 7 dni od daty doręczenia postanowienia. Na potrzeby sporządzenia zażalenia masz prawo do przejrzenia akt sprawy, które prokurator może udostępnić Ci także w postaci elektronicznej (art. 306 § 1b);
- 3) postanowienia i zarządzenia zamykające drogę do wydania wyroku (chyba że ustawa stanowi inaczej), co do środka zabezpieczającego oraz wtedy, gdy jest to przewidziane w ustawie (art. 459);
- 4) czynności naruszające Twoje prawa (art. 302 § 2).

10. Prawo do odszkodowania lub zadośćuczynienia

Do zamknięcia przewodu sądowego (czyli momentu, w którym sąd uzna, że wszystkie dowody zostały przeprowadzone, i to ogłosi) masz prawo złożyć wniosek, by sąd orzekł od oskarżonego na Twoją rzecz:

- 1) obowiązek naprawienia szkody wyrządzonej Ci przestępstwem – w całości albo w części;
- 2) zadośćuczynienie za doznaną krzywdę (art. 49a § 1).

11. Zwrot kosztów poniesionych w związku z postępowaniem karnym

Możesz złożyć wniosek do sądu o zwrot wydatków, które poniosłeś/poniosłaś w związku z postępowaniem karnym. Możesz domagać się także wydatków

związanych z ustanowieniem pełnomocnika lub ze stawiennictwem w sądzie (art. 618j i art. 627).

12. Obowiązek usprawiedliwienia nieobecności

Jeżeli zostałeś wezwany / zostałaś wezwana do stawiennictwa, a nie możesz przyjść z powodu choroby, to musisz usprawiedliwić nieobecność. W tym celu musisz iść do lekarza sądowego, bo tylko on może wystawić zaświadczenie, które jest uznawane za usprawiedliwienie. Inne zaświadczenie lub zwolnienie nie będzie uznane za usprawiedliwienie. Listę lekarzy sądowych znajdziesz na stronie internetowej sądu (art. 117 § 2a).

13. Obowiązki pokrzywdzonego

Nie możesz sprzeciwić się poddaniu się oględzinom i badaniom niepołączonym z zabiegiem chirurgicznym lub obserwacją w zakładzie leczniczym, jeżeli od stanu Twojego zdrowia zależy ustalenie karalności czynu (art. 192 § 1).

Jeśli nie przebywasz w kraju ani w innym państwie Unii Europejskiej, to musisz wskazać adresata (osobę lub instytucję) dla doręczeń w kraju lub w innym państwie członkowskim Unii Europejskiej (art. 138).

Jeżeli zmienisz miejsce zamieszkania lub pobytu, w tym także z powodu pozbawienia wolności w innej sprawie, albo adres skrytki pocztowej, musisz podać nowy adres (art. 139).

Jeśli nie poinformujesz prowadzącego postępowanie o adresacie dla doręczeń, o zmianie swojego adresu zamieszkania, pobytu lub skrytki pocztowej, pisma wysyłane na dotychczasowy adres będą uznawane za doręczone. W takiej sytuacji nie zapoznasz się z informacjami, które mogą być dla Ciebie ważne.

14. Prawo do uzyskania ochrony

Jeżeli występuje zagrożenie dla życia lub zdrowia Twojego lub Twoich najbliższych, możesz otrzymać ochronę Policji na czas czynności procesowej, na którą Cię wezwano.

Jeżeli stopień zagrożenia jest wysoki, Ty i Twoi najbliżsi możecie otrzymać ochronę osobistą lub pomoc w zmianie miejsca pobytu.

W celu uzyskania ochrony należy skierować wniosek do komendanta wojewódzkiego (Komendanta Stołecznego) Policji.

UWAGA: Wniosek składa się za pośrednictwem organu prowadzącego postępowanie albo sądu (art. 1–17 ustawy z dnia 28 listopada 2014 r. o ochronie i pomocy dla pokrzywdzonego i świadka).

Oznacza to, że we wniosku (piśmie) wskazujesz dwóch adresatów:

- 1) organ prowadzący postępowanie przygotowawcze albo sąd oraz
- 2) komendanta wojewódzkiego (Komendanta Stołecznego) Policji.

Komendant Wojewódzki (Stołeczny) Policji (*tutaj należy wpisać właściwego komendanta*)

za pośrednictwem

organ prowadzący postępowanie (*tutaj wpisujesz dane tego organu*)

Wniosek składasz w organie prowadzącym postępowanie przygotowawcze albo w sądzie. Organ, który otrzymał wniosek, przekaże ten wniosek komendantowi.

Możesz złożyć wniosek o wykonanie wydanego w Polsce zakazu zbliżania się do Ciebie lub kontaktowania się przez sprawcę z Tobą także w innym państwie członkowskim Unii Europejskiej. Jest to tak zwany europejski nakaz ochrony (art. 611w–611wc).

15. Prawo do uzyskania pomocy

Ty i Twoi najbliżsi możecie otrzymać bezpłatną pomoc medyczną, psychologiczną, rehabilitacyjną, prawną oraz materialną w Sieci Pomocy dla Osób Pokrzywdzonych Przystępstwem (art. 43 § 8 pkt 1 ustawy z dnia 6 czerwca 1997 r. – Kodeks karny wykonawczy).

Szczegółowe informacje na temat tej pomocy można uzyskać na stronie internetowej <https://www.gov.pl/web/sprawiedliwosc/fundusz-sprawiedliwosci> lub pod numerem telefonu +48 222 309 900.

16. Prawo do wystąpienia o kompensatę państwową

Jeśli masz miejsce stałego pobytu na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej lub na terytorium innego państwa członkowskiego Unii Europejskiej, możesz złożyć do sądu wniosek o przyznanie Ci kompensaty państwowej.

Prawo to wynika z ustawy z dnia 7 lipca 2005 r. o państwowej kompensacie przysługującej ofiarom niektórych czynów zabronionych.

Kompensata może być przyznana w kwocie pokrywającej wyłącznie:

- 1) utracone zarobki lub inne środki utrzymania,
- 2) koszty związane z leczeniem i rehabilitacją,
- 3) koszty pogrzebu

– będące skutkiem czynu zabronionego, przez który osoba fizyczna:

- 1) poniosła śmierć,
- 2) doznała ciężkiego uszczerbku na zdrowiu, naruszenia czynności narządu ciała lub rozstroju zdrowia – trwające dłużej niż 7 dni.

Wniosek możesz złożyć jedynie wtedy, gdy nie możesz uzyskać środków od sprawcy, z tytułu ubezpieczenia lub ze środków pomocy społecznej.

Jeśli coś jest dla Ciebie niejasne lub potrzebujesz więcej szczegółów, zawsze możesz zapytać o nie prowadzącego Twoje postępowanie. Prowadzący ma obowiązek wyjaśnić Ci Twoje prawa i obowiązki w kompletny i zrozumiały sposób.

WZÓR

Pouczenie o uprawnieniach i obowiązkach pokrzywdzonego, który nie ukończył 18 lat

Otrzymujesz to pouczenie, bo jesteś pokrzywdzonym.

Jako pokrzywdzony masz prawo wiedzieć, jakie są Twoje prawa i obowiązki.

Przeczytaj dokładnie to pouczenie.

Opisane w tym pouczeniu Twoje prawa jako pokrzywdzonego będzie wykonywał Twój przedstawiciel ustawowy (rodzic lub opiekun) albo osoba, pod której stałą pieczęą pozostajesz (art. 51 § 2), ponieważ jesteś małoletni (to znaczy, że nie masz ukończonych 18 lat albo nie uzyskałaś pełnoletności przez małżeństwo).

Jeżeli pozostajesz pod władzą rodzicielską, a żadne z Twoich rodziców nie będzie mogło Cię reprezentować (np. gdy jedno z nich lub oboje będą podejrzanymi w sprawie karnej, w której jesteś pokrzywdzonym), sąd opiekuńczy ustanowi dla Ciebie reprezentanta (art. 99 § 1 ustawy z dnia 25 lutego 1964 r. – Kodeks rodzinny i opiekuńczy).

Twoim reprezentantem w sprawie karnej będzie wtedy adwokat lub radca prawny (art. 99¹ Kodeksu rodzinnego i opiekuńczego).

Jeżeli w trakcie postępowania ukończysz 18 lat, będziesz mógł samodzielnie korzystać z uprawnień pokrzywdzonego.

Osoba, która będzie wykonywać Twoje prawa (rodzic lub opiekun), potwierdzi swoim podpisem, że otrzymałaś to pouczenie.

Poza informacjami w pouczeniu znajdziesz przepisy, z których one wynikają. Jeśli nie wskazano inaczej – są to przepisy Kodeksu postępowania karnego (ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. – Kodeks postępowania karnego).

Pokrzywdzony:

1) **jest stroną** w postępowaniu przygotowawczym;

Postępowanie przygotowawcze to etap postępowania karnego, który poprzedza późniejsze wniesienie sprawy do sądu (art. 299 § 1).

2) **może być stroną** (oskarżycielem posiłkowym) w postępowaniu sądowym, jeżeli tego zażąda.

Jeżeli chcesz być oskarżycielem posiłkowym podczas postępowania przed sądem, musisz złożyć oświadczenie. Podaj w nim, że jesteś pokrzywdzonym i że chcesz działać przed sądem jako oskarżyciel posiłkowy. Musisz to zrobić najpóźniej do czasu rozpoczęcia przewodu sądowego, czyli momentu przedstawienia zarzutów oskarżenia na rozprawie, o terminie której zostaniesz zawiadomiony (art. 53, art. 54 § 1 i art. 350 § 4). Możesz to zrobić:

- 1) ustnie, to znaczy powiedzieć, i zostanie to zapisane w protokole;
- 2) pisemnie, czyli złożyć pismo.

Jeżeli w przewidzianym terminie nie złożysz oświadczenia, że chcesz być oskarżycielem posiłkowym, nie będziesz mógł/mogła nim być. To spowoduje, że nie będziesz mógł/mogła skorzystać z uprawnień, które w postępowaniu sądowym przysługują oskarżycielowi posiłkowemu (a nie przysługują pokrzywdzonemu).

Twoje prawa i obowiązki jako pokrzywdzonego w postępowaniu karnym

1. Prawo do korzystania z pomocy prawnej

Możesz ustanowić pełnomocnika – adwokata lub radcę prawnego.

Pełnomocnik będzie Cię reprezentował w toczącym się postępowaniu karnym (art. 87 § 1).

Pełnomocnik może reprezentować Cię w toku całego postępowania albo przy konkretnej czynności procesowej.

Pełnomocnik wybrany przez Ciebie

Możesz samodzielnie ustanowić pełnomocnika. W takim wypadku sam/samą go opłacasz. Możesz wybrać nie więcej niż trzech pełnomocników, którzy będą reprezentować Cię w trakcie postępowania karnego (art. 77 i art. 88).

Pełnomocnik wyznaczony przez sąd – pełnomocnik z urzędu

Jeżeli wykazesz, że nie stać Cię na to, by zapłacić pełnomocnikowi (nie jesteś w stanie ponieść kosztów pełnomocnika bez szkody dla niezbędnego utrzymania Ciebie i Twojej rodziny), sąd może wyznaczyć Ci pełnomocnika z urzędu do całego postępowania albo do dokonania konkretnej czynności procesowej (art. 78 § 1 i 1a i art. 88).

Pamiętaj: gdy składasz wniosek o wyznaczenie pełnomocnika z urzędu, zawsze dołącz dowody, które potwierdzą, że nie jesteś w stanie samodzielnie zapłacić pełnomocnikowi (np. zaświadczenie o zarobkach, wydatkach związanych z utrzymaniem rodziny, mieszkania).

W trakcie postępowania przygotowawczego możesz złożyć takie żądanie organowi prowadzącemu postępowanie, który przekaże je do sądu, albo bezpośrednio do sądu. Zawsze napisz, o jaką sprawę chodzi.

2. Prawo do korzystania z pomocy tłumacza

Masz prawo do tłumacza, jeżeli:

- 1) nie znasz języka polskiego;
- 2) jesteś osobą głuchą lub nie mówisz, a nie wystarcza porozumienie się z Tobą pisemnie;
- 3) jeżeli trzeba przetłumaczyć na język polski pismo sporządzone w języku obcym lub na język obcy pismo sporządzone w języku polskim;
- 4) jeżeli trzeba zapoznać Cię z treścią przeprowadzanego dowodu, a np. jest on w języku, którego nie znasz (art. 204).

3. Prawo do uczestnictwa w czynności procesowej

Jeżeli ma być przeprowadzana czynność, w której masz prawo wziąć udział, zostaniesz powiadomiony o czasie i miejscu tej czynności.

Czynność nie zostanie przeprowadzona:

- 1) jeżeli się nie stawisz, a nie ma dowodu, że o terminie czynności Cię powiadomiono;
- 2) jeżeli zachodzi uzasadnione przypuszczenie, że nie stawiałeś się / nie stawiałaś się z powodu przeszkód żywiołowych lub innych wyjątkowych przyczyn (np. wypadek);
- 3) gdy usprawiedliwiłeś/usprawiedliwiłaś odpowiednio swoje niestawiennictwo i wniosłeś/wniosłaś o to, aby nie przeprowadzać

czynności bez Ciebie, chyba że ustawa będzie na to pozwalać (art. 117 § 1 i 2).

4. Obecność osoby wskazanej przez pokrzywdzonego

W postępowaniu przygotowawczym możesz wskazać osobę, której ufasz, i poinformować, że chcesz, aby była obecna podczas czynności z Twoim udziałem. Osoba ta będzie mogła być obecna, jeżeli nie uniemożliwi to przeprowadzenia czynności lub nie utrudni jej w istotny sposób (art. 299a § 1).

5. Prawo do ochrony danych osobowych pokrzywdzonego

W aktach sprawy nie ma Twojego adresu miejsca zamieszkania, adresu miejsca pracy, numeru telefonu, telefaksu ani adresu poczty elektronicznej. Są one zamieszczone w odrębnym załączniku. Może się z nim zapoznać organ prowadzący postępowanie.

Sąd lub organ prowadzący postępowanie przygotowawcze może ujawnić te dane tylko wyjątkowo (art. 148a i art. 156a).

Pytania zadawane Ci w trakcie przesłuchania nie mogą zmierzać do ujawnienia Twojego miejsca zamieszkania, miejsca pracy. Jest to dozwolone tylko wtedy, gdy ma znaczenie dla rozstrzygnięcia sprawy (art. 191 § 1b).

6. Dostęp do akt sprawy

W każdym momencie śledztwa lub dochodzenia – również po ich zamknięciu – **możesz żądać dostępu do akt sprawy**. Możesz też zażądać wydania odpłatnie odpisów i kopii z akt lub samodzielnie je sporządzić (np. fotokopie).

Prowadzący śledztwo lub dochodzenie może odmówić Ci dostępu do akt ze względu na ważny interes państwa lub dobro postępowania. Akta mogą być udostępnione w postaci elektronicznej.

Jeżeli prokurator odmówi Ci dostępu do akt, musi Cię poinformować o możliwości udostępnienia Ci akt w późniejszym terminie. Powiadomi Cię jednak tylko wtedy, gdy **złożysz wniosek, by to zrobić**.

Prokurator nie może odmówić Ci dostępu do akt sprawy, sporządzania odpisów lub kopii oraz wydania odpisów lub kopii, z chwilą powiadomienia podejrzanego o terminie końcowego zaznajomienia podejrzanego z materiałami postępowania (art. 156 § 5).

Po skierowaniu sprawy do sądu, **jeśli jesteś stroną (oskarżycielem posiłkowym)**, możesz uzyskać pełny dostęp do akt sprawy i możesz otrzymać kopie i odpisy żądanych dokumentów lub samodzielnie je sporządzić (np. fotokopie). Jeżeli jest to możliwe technicznie, informacje o aktach sprawy mogą być udostępnione także za pomocą systemu teleinformatycznego (art. 156 § 1).

7. Wniosek o skierowanie sprawy do postępowania mediacyjnego

Na każdym etapie możesz wnioskować o skierowanie sprawy do postępowania mediacyjnego. Jego celem jest między innymi próba uzgodnienia między pokrzywdzonymi a oskarżonym sposobu naprawienia szkody. Udział w postępowaniu mediacyjnym jest dobrowolny (art. 23a § 1).

Postępowanie mediacyjne prowadzi ustanowiony mediator, który musi zachować w tajemnicy przebieg postępowania mediacyjnego (art. 178a).

8. Prawo do informacji

Informacja o orzeczeniu sądu

W postępowaniu przygotowawczym możesz złożyć wniosek „na przyszłość” dotyczący przekazania Ci informacji o sposobie zakończenia sprawy w sądzie.

Może to nastąpić listem zwykłym, za pośrednictwem telefaksu lub poczty elektronicznej.

Na podstawie tego wniosku złożonego w postępowaniu przygotowawczym sąd prześle Ci odpis prawomocnego orzeczenia, które kończy postępowanie w sprawie lub wyciąg z tego orzeczenia. Może ono zostać przesłane w postaci elektronicznej (art. 299a § 2).

Informacja dotycząca tymczasowego aresztowania

Sąd albo prokurator (w zależności od etapu postępowania) zawiadomią Cię, jeżeli:

- 1) stosowany wobec podejrzanego środek zapobiegawczy w postaci tymczasowego aresztowania został uchylony **lub**
- 2) stosowany wobec podejrzanego środek zapobiegawczy w postaci tymczasowego aresztowania został zmieniony na inny środek zapobiegawczy (np. dozór Policji, poręczenie majątkowe – co powoduje zwolnienie podejrzanego z aresztu śledczego) **albo**
- 3) podejrzany uciekł z aresztu śledczego.

Jeśli zrezygnujesz z tego uprawnienia i oświadczysz, że nie chcesz być zawiadamiany, nie otrzymasz tych informacji (art. 253 § 3).

Informacja o zarzutach

Możesz złożyć wniosek do sądu, aby powiadomił Cię, jakie zarzuty przedstawiono oskarżonemu oraz jaka jest ich kwalifikacja prawna.

Jeżeli wnioski złożą wielu pokrzywdzonych, informacja o zarzutach i ich kwalifikacji prawnej może zostać umieszczona w ogłoszeniu na stronie

internetowej sądu (art. 337a). Wtedy nie otrzymasz informacji skierowanej Tylko do Ciebie.

Termin posiedzenia sądu

Będziesz poinformowany/poinformowana o miejscu i terminie posiedzenia sądu w przedmiocie umorzenia postępowania, warunkowego umorzenia postępowania oraz wydania wyroku skazującego bez przeprowadzenia rozprawy (art. 339, art. 341 i art. 343).

9. Uprawnienia związane z czynnościami procesowymi

Jeżeli złożyłeś/złożyłaś zawiadomienie o przestępstwie, możesz otrzymać potwierdzenie złożenia tego zawiadomienia. W tym celu musisz złożyć wniosek o wydanie potwierdzenia (art. 304b).

Możesz zawnioskować o to, by prowadzący postępowanie przeprowadził czynność, np. przesłuchał świadka, uzyskał jakiś dokument lub dopuścił dowód z opinii biegłego (art. 315 § 1) – jest to **wniosek dowodowy**.

Prowadzący może nie uwzględnić Twojego wniosku dowodowego, jeśli:

- 1) przeprowadzenie dowodu jest niedopuszczalne;
- 2) okoliczność, która ma być udowodniona, nie ma znaczenia dla rozstrzygnięcia sprawy albo jest już udowodniona zgodnie z twierdzeniem wnioskodawcy;
- 3) dowód jest nieprzydatny do stwierdzenia danej okoliczności;
- 4) dowodu nie da się przeprowadzić;
- 5) wniosek dowodowy w sposób oczywisty zmierza do przedłużenia postępowania;

6) wniosek dowodowy został złożony po zakreślonym przez organ procesowy terminie, o którym strona składająca wniosek została zawiadomiona (art. 170 § 1).

W postępowaniu przygotowawczym prowadzący postępowanie nie może Ci odmówić udziału w czynności, jeżeli złożyłeś wniosek o jej przeprowadzenie i chcesz wziąć w niej udział (art. 315 § 2).

Jeśli podczas śledztwa lub dochodzenia zażadasz udziału w innych czynnościach, prokurator może Ci odmówić tego udziału. Może się to stać w szczególnie uzasadnionym przypadku ze względu na ważny interes postępowania (art. 317).

Jeżeli czynność postępowania nie będzie mogła być powtórzona na rozprawie, możesz wziąć w niej udział, chyba że opóźnienie w jej przeprowadzeniu spowoduje utratę lub zniekształcenie dowodu (art. 316 § 1).

Jeśli istnieje obawa, że jakiegoś świadka nie będzie można przesłuchać w trakcie rozprawy, możesz zawnieoskować o jego przesłuchanie przez sąd lub zwrócić się do prokuratora o spowodowanie przesłuchania świadka w tym trybie (art. 316 § 3).

Jeśli w postępowaniu dopuszczono dowód z opinii biegłego, możesz zapoznać się z pisemną opinią biegłego oraz wziąć udział w jego przesłuchaniu (art. 318).

Możesz zażądać, by Cię przesłuchano, jeżeli odstąpiono od tej czynności w śledztwie lub dochodzeniu. Twoje żądanie nie zostanie uwzględnione, jeśli prowadziłyby to do przewlekłości postępowania (art. 315a).

Możesz złożyć wniosek o uzupełnienie śledztwa lub dochodzenia. Wniosek należy złożyć w terminie 3 dni od daty czynności nazywanej końcowym zaznajomieniem podejrzanego z materiałami postępowania (art. 321 § 5).

Możesz złożyć zażalenie na:

- 1) beczynność organu, jeżeli w ciągu 6 tygodni od złożenia zawiadomienia o przestępstwie nie zostaniesz powiadomiony/powiadomiona o wszczęciu albo odmowie wszczęcia postępowania przygotowawczego – śledztwa lub dochodzenia (art. 306 § 3);
- 2) postanowienie o odmowie wszczęcia lub umorzeniu postępowania przygotowawczego – śledztwa lub dochodzenia (art. 306 § 1 i 1a). Musisz to zrobić w terminie 7 dni od daty doręczenia postanowienia. Na potrzeby sporządzenia zażalenia masz prawo do przejrzenia akt sprawy, które prokurator może udostępnić Ci także w postaci elektronicznej (art. 306 § 1b);
- 3) postanowienia i zarządzenia zamykające drogę do wydania wyroku (chyba że ustawa stanowi inaczej) co do środka zabezpieczającego oraz wtedy, gdy jest to przewidziane w ustawie (art. 459);
- 4) czynności naruszające Twoje prawa (art. 302 § 2).

10. Prawo do odszkodowania lub zadośćuczynienia

Do zamknięcia przewodu sądowego (czyli momentu, w którym sąd uzna, że wszystkie dowody zostały przeprowadzone, i to ogłosi) masz prawo złożyć wniosek, by sąd orzekł od oskarżonego na Twoją rzecz:

- 1) obowiązek naprawienia szkody wyrządzonej Ci przestępstwem – w całości albo w części;
- 2) zadośćuczynienie za doznaną krzywdę (art. 49a § 1).

11. Zwrot kosztów poniesionych w związku z postępowaniem karnym

Możesz złożyć wniosek do sądu o zwrot wydatków, które poniosłeś/poniosłaś w związku z postępowaniem karnym. Możesz domagać się także wydatków

związanych z ustanowieniem pełnomocnika lub ze stawiennictwem w sądzie (art. 618j i art. 627).

12. Obowiązek usprawiedliwienia nieobecności

Jeżeli zostałeś wezwany / zostałaś wezwana do stawiennictwa, a nie możesz przyjść z powodu choroby, to musisz usprawiedliwić nieobecność. W tym celu musisz iść do lekarza sądowego, bo tylko on może wystawić zaświadczenie, które jest uznawane za usprawiedliwienie. Inne zaświadczenie lub zwolnienie nie będzie uznane za usprawiedliwienie. Listę lekarzy sądowych znajdziesz na stronie internetowej sądu (art. 117 § 2a).

13. Obowiązki pokrzywdzonego

Nie możesz sprzeciwić się poddaniu się oględzinom i badaniom niepołączonym z zabiegiem chirurgicznym lub obserwacją w zakładzie leczniczym, jeżeli od stanu Twojego zdrowia zależy ustalenie karalności czynu (art. 192 § 1).

Jeśli nie przebywasz w kraju ani w innym państwie Unii Europejskiej, to musisz wskazać adresata (osobę lub instytucję) dla doręczeń w kraju lub w innym państwie członkowskim Unii Europejskiej (art. 138).

Jeżeli zmienisz miejsce zamieszkania lub pobytu, w tym także z powodu pozbawienia wolności w innej sprawie, albo adres skrytki pocztowej, musisz podać nowy adres (art. 139).

Jeśli nie poinformujesz prowadzącego postępowanie o adresacie dla doręczeń, o zmianie swojego adresu zamieszkania, pobytu lub skrytki pocztowej, pisma wysyłane na dotychczasowy adres będą uznawane za doręczone. W takiej sytuacji nie zapoznasz się z informacjami, które mogą być dla Ciebie ważne.

14. Prawo do uzyskania ochrony

Jeżeli występuje zagrożenie dla życia lub zdrowia Twojego lub Twoich najbliższych, możesz otrzymać ochronę Policji na czas czynności procesowej, na którą Cię wezwano.

Jeżeli stopień zagrożenia jest wysoki, Ty i Twoi najbliżsi możecie otrzymać ochronę osobistą lub pomoc w zmianie miejsca pobytu.

W celu uzyskania ochrony należy skierować wniosek do komendanta wojewódzkiego (Komendanta Stołecznego) Policji.

UWAGA: Wniosek składa się za pośrednictwem organu prowadzącego postępowanie albo sądu (art. 1–17 ustawy z dnia 28 listopada 2014 r. o ochronie i pomocy dla pokrzywdzonego i świadka).

Oznacza to, że we wniosku (piśmie) wskazujesz dwóch adresatów:

- 1) organ prowadzący postępowanie przygotowawcze albo sąd oraz
- 2) komendanta wojewódzkiego (Komendanta Stołecznego) Policji.

Komendant Wojewódzki (Stołeczny) Policji (*tutaj należy wpisać właściwego komendanta*)

za pośrednictwem

organ prowadzący postępowanie (*tutaj wpisujesz dane tego organu*)

Wniosek składasz w organie prowadzącym postępowanie przygotowawcze albo w sądzie. Organ, który otrzymał wniosek, przekaże ten wniosek komendantowi.

Możesz złożyć wniosek o wykonanie wydanego w Polsce zakazu zbliżania się do Ciebie lub kontaktowania się przez sprawcę z Tobą także w innym państwie członkowskim Unii Europejskiej. Jest to tak zwany europejski nakaz ochrony (art. 611w–611wc).

15. Prawo do uzyskania pomocy

Ty i Twoi najbliżsi możecie otrzymać bezpłatną pomoc medyczną, psychologiczną, rehabilitacyjną, prawną oraz materialną w Sieci Pomocy dla Osób Pokrzywdzonych Przystępstwem (art. 43 § 8 pkt 1 ustawy z dnia 6 czerwca 1997 r. – Kodeks karny wykonawczy)

Szczegółowe informacje na temat tej pomocy można uzyskać na stronie internetowej <https://www.gov.pl/web/sprawiedliwosc/fundusz-sprawiedliwosci> lub pod numerem telefonu **+48 222 309 900.**

16. Prawo do wystąpienia o kompensatę państwową

Jeśli masz miejsce stałego pobytu na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej lub na terytorium innego państwa członkowskiego Unii Europejskiej, możesz złożyć do sądu wniosek o przyznanie Ci kompensaty państwowej (określonej kwoty pieniężnej).

Prawo to wynika z ustawy z dnia 7 lipca 2005 r. o państwowej kompensacie przysługującej ofiarom niektórych czynów zabronionych.

Kompensata może być przyznana w kwocie pokrywającej wyłącznie:

- 1) utracone zarobki lub inne środki utrzymania,
- 2) koszty związane z leczeniem i rehabilitacją,
- 3) koszty pogrzebu

– będące skutkiem czynu zabronionego, przez który osoba fizyczna:

- 1) poniosła śmierć,
- 2) doznała ciężkiego uszczerbku na zdrowiu, naruszenia czynności narządu ciała lub rozstroju zdrowia – trwające dłużej niż 7 dni.

Wniosek możesz złożyć jedynie wtedy, gdy nie możesz uzyskać środków od sprawcy, z tytułu ubezpieczenia lub ze środków pomocy społecznej.

Jeśli coś jest dla Ciebie niejasne lub potrzebujesz więcej szczegółów, zawsze możesz zapytać o nie prowadzącego Twoje postępowanie. Prowadzący ma obowiązek wyjaśnić Ci Twoje prawa i obowiązki w kompletny i zrozumiały sposób.

WZÓR

Pouczenie o uprawnieniach i obowiązkach świadka

Otrzymujesz to pouczenie, bo jesteś świadkiem.

Jako świadek masz prawo wiedzieć, jakie są Twoje prawa i obowiązki.

Przeczytaj dokładnie to pouczenie.

Masz obowiązek podpisać oświadczenie, w którym potwierdzisz, że otrzymałeś to pouczenie.

Poza informacjami w pouczeniu znajdziesz przepisy, z których one wynikają. Jeśli nie wskazano inaczej – są to przepisy Kodeksu postępowania karnego (ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. – Kodeks postępowania karnego).

Twoje prawa i obowiązki jako świadka w postępowaniu karnym

1. Obowiązek stawienia się

Jeśli zostaniesz wezwany/wezwana jako świadek, to musisz stawić się i złożyć zeznania. **Jest to Twój obowiązek jako świadka** (art. 177 § 1).

2. Obowiązek usprawiedliwienia nieobecności

Jeżeli zostałeś wezwany / zostałaś wezwana do stawiennictwa, a nie możesz przyjść z powodu choroby, to musisz usprawiedliwić nieobecność. W tym celu

musisz iść do lekarza sądowego, bo tylko on może wystawić zaświadczenie, które jest uznawane za usprawiedliwienie. Inne zaświadczenie lub zwolnienie nie będzie uznane za usprawiedliwienie. Listę lekarzy sądowych znajdziesz na stronie internetowej sądu (art. 117 § 2a).

Jeśli nie stawisz się i nie usprawiedliwisz swojej nieobecności, mogą Cię spotkać konsekwencje. Są to:

- 1) nałożenie na Ciebie kary pieniężnej;
- 2) zatrzymanie i przymusowe doprowadzenie;
- 3) aresztowanie (art. 285–287).

3. Prawo do zwrotu kosztów

Masz prawo do zwrotu kosztów, które poniosłeś/poniosłaś w związku z przybyciem na wezwanie (np. koszty podróży, utraconego zarobku).

Jeśli chcesz otrzymać zwrot kosztów, musisz złożyć **wniosek o zwrot kosztów**:

- 1) możesz powiedzieć podczas czynności, że wnosisz o zwrot kosztów, co zostanie zapisane w protokole, **albo**
- 2) złożyć pismo – wniosek o zwrot kosztów.

Termin na złożenie wniosku o zwrot kosztów wynosi **3 dni** od dnia zakończenia czynności, na którą się stawiałeś/stawiałaś (art. 618a–618e i art. 618k).

4. Prawo do korzystania z pomocy prawnej

Jeżeli uważasz, że jest to potrzebne dla ochrony Twoich interesów, możesz ustanowić pełnomocnika – adwokata lub radcę prawnego. Pełnomocnik będzie Cię reprezentował w toczącym się postępowaniu karnym.

Jeżeli nie stać Cię na pełnomocnika, sąd może na Twój wniosek wyznaczyć pełnomocnika z urzędu. Musisz jednak wykazać, że nie stać Cię na opłacenie wynagrodzenia dla pełnomocnika (art. 87 § 2 i art. 88 § 1).

Sąd, a w postępowaniu przygotowawczym prokurator mogą nie zgodzić się na udział w postępowaniu ustanowionego przez Ciebie pełnomocnika.

Może się to stać, jeżeli prokurator albo sąd uzna, że nie wymaga tego obrona Twoich interesów (art. 87 § 3).

5. Prawo do ochrony danych osobowych świadka

W aktach sprawy nie ma Twojego adresu miejsca zamieszkania, adresu miejsca pracy, numeru telefonu, telefaksu ani adresu poczty elektronicznej. Są one zamieszczone w odrębnym załączniku. Może się z nim zapoznać organ prowadzący postępowanie.

Sąd lub organ prowadzący postępowanie przygotowawcze może ujawnić te dane tylko wyjątkowo (art. 148a i art. 156a).

Pytania zadawane Ci w trakcie przesłuchania nie mogą zmierzać do ujawnienia Twojego miejsca zamieszkania ani miejsca pracy. Jest to dozwolone tylko wtedy, gdy ma znaczenie dla rozstrzygnięcia sprawy (art. 191 § 1b).

Jeżeli istnieje niebezpieczeństwo dla życia, zdrowia, wolności albo mienia w znacznych rozmiarach Twojego lub Twoich najbliższych, mogą zostać zachowane w tajemnicy także okoliczności umożliwiające ujawnienie Twojej tożsamości.

Masz prawo złożyć wniosek o utajnienie Twoich danych. W przypadku utajnienia Twoje imię i nazwisko będzie znał organ prowadzący postępowanie. Nie będzie ich znał np. oskarżony.

Na Twój wniosek **decyzja o utajnieniu** Twoich danych osobowych **może zostać uchylona**. Taki wniosek możesz złożyć do czasu zamknięcia przewodu sądowego przed sądem pierwszej instancji (czyli momentu, w którym sąd uzna, że wszystkie dowody zostały przeprowadzone, i to ogłosi) (art. 184 – tak zwany świadek anonimowy).

6. Przesłuchanie dostosowane do sytuacji świadka

Możesz zostać przesłuchany/przesłuchana w drodze **wideokonferencji**. Jest to przesłuchanie przy użyciu urządzeń technicznych umożliwiających przeprowadzenie tej czynności na odległość z jednoczesnym bezpośrednim przekazem obrazu i dźwięku (art. 177 § 1a).

Jeżeli nie możesz przyjść do miejsca wskazanego w wezwaniu, bo jesteś chory, jesteś osobą z niepełnosprawnością lub występuje inna przeszkoda, której nie da się usunąć, możesz zostać przesłuchany/przesłuchana **tam, gdzie przebywasz**, np. w domu, w szpitalu (art. 177 § 2).

Jeśli jesteś obywatelem polskim, przebywasz **za granicą i jeśli się na to zgodzisz**, możesz być przesłuchany/przesłuchana przez **konsula** (art. 26 ust. 1 pkt 2 i ust. 2 ustawy z dnia 25 czerwca 2015 r. – Prawo konsularne).

W takim przypadku:

- 1) nie istnieje ustawowy obowiązek stawiennictwa;
- 2) nie mogą zostać wyciągnięte wobec Ciebie konsekwencje, jeśli się nie stawisz;
- 3) nie możesz zostać przesłuchany/przesłuchana w drodze wideokonferencji;

- 4) nie masz prawa do ochrony przewidzianej dla świadka;
- 5) w przesłuchaniu nie będą brały udziału inne osoby, np. biegły lekarz czy psycholog.

Gdy sprawa toczy się w sądzie i należy się obawiać, że obecność oskarżonego na sali sądowej mogłaby Cię krępować podczas składania przez Ciebie zeznań, przewodniczący może polecić **oskarżonemu, aby wyszedł z sali sądowej** na czas Twojego przesłuchania (art. 390 § 2).

Istnieje też inny sposób – w takiej sytuacji możesz zostać przesłuchany w drodze **wideokonferencji** (art. 390 § 3).

7. Pouczenia i czynności przed przesłuchaniem

Postępowanie przygotowawcze

Przed rozpoczęciem przesłuchania zostaniesz pouczony/pouczona o odpowiedzialności karnej za zeznanie nieprawdy lub zatajenie prawdy (art. 190 § 1).

Otrzymasz do podpisu oświadczenie, że otrzymałeś pouczenie (art. 190 § 2).

Postępowanie sądowe

Możesz żądać, aby rozprawa była niejawną, jeśli składane zeznania mogłyby narazić na hańbę Ciebie lub osobę dla Ciebie najbliższą (art. 183 § 2).

Przed rozpoczęciem przesłuchania zostaniesz pouczony/pouczona o odpowiedzialności karnej za zeznanie nieprawdy lub zatajenie prawdy (art. 190 § 1).

Przed rozpoczęciem zeznań masz obowiązek złożenia przyrzeczenia. Sąd może nie odbierać od Ciebie przyrzeczenia wtedy, gdy żadna ze stron obecnych na sali nie zgłosi sprzeciwu.

Jeżeli nie mówisz, jesteś osobą głuchą, przyrzeczenie złożysz przez podpisanie tekstu tego przyrzeczenia (art. 187 i art. 188 § 3).

Nie odbiera się przyrzeczenia:

- 1) od osób, które nie ukończyły 17 lat;
- 2) gdy zachodzi uzasadnione podejrzenie, że świadek z powodu zaburzeń psychicznych nie rozumie znaczenia przyrzeczenia;
- 3) gdy świadek jest osobą podejrzaną o popełnienie przestępstwa będącego przedmiotem postępowania lub pozostającego w ścisłym związku z czynem stanowiącym przedmiot postępowania albo gdy za to przestępstwo został skazany;
- 4) gdy świadek był prawomocnie skazany za fałszywe zeznanie lub oskarżenie (art. 189).

8. Prawo do odmowy składania zeznań

Możesz odmówić składania zeznań:

- 1) jeżeli jesteś osobą najbliższą dla oskarżonego (np. małżonkiem, rodzicem, dzieckiem, osobą pozostającą w stosunku przysposobienia, osobą pozostającą we wspólnym pożyciu). Prawo to przysługuje Ci również po ustaniu małżeństwa lub przysposobienia (art. 182 § 1 i 2);
- 2) gdy w innej sprawie jesteś oskarżony o współudział w przestępstwie objętym postępowaniem (art. 182 § 3).

Jeżeli przysługuje Ci prawo do odmowy składania zeznań, możesz z niego skorzystać do chwili rozpoczęcia pierwszego zeznania w postępowaniu sądowym.

Jeśli w postępowaniu przygotowawczym złożyłeś/złożyłaś zeznanie, a na rozprawie odmówisz składania zeznań, pierwsze zeznanie nie może być już wykorzystane. Nie może być dowodem ani być odtworzone. **Zeznanie to będzie traktowane tak, jakby go nie było** (art. 186 § 1).

Mimo odmowy składania zeznań mogą zostać ujawnione protokoły oględzin Twojego ciała sporządzone w postępowaniu karnym (art. 186 § 2).

9. Prawo do odmowy odpowiedzi na pytanie

Możesz odmówić odpowiedzi na pytanie, jeżeli odpowiedź mogłaby narazić Ciebie lub osobę dla Ciebie najbliższą na odpowiedzialność za przestępstwo lub przestępstwo skarbowe (art. 183 § 1).

10. Zwolnienie od złożenia zeznań lub odpowiedzi na pytanie

Możesz zostać zwolniony od złożenia zeznania lub odpowiedzi na pytanie, jeżeli pozostajesz z oskarżonym w szczególnie bliskim stosunku osobistym (art. 185).

Wniosek o zwolnienie od złożenia zeznania możesz złożyć do chwili rozpoczęcia pierwszego zeznania w postępowaniu sądowym. W takiej sytuacji, jeśli w postępowaniu przygotowawczym złożyłeś/złożyłaś zeznanie, to nie może być ono już wykorzystane. Nie może być dowodem ani być odtworzone (art. 186 § 1).

Mimo zwolnienia od złożenia zeznania mogą zostać ujawnione protokoły oględzin Twojego ciała sporządzone w postępowaniu karnym (art. 186 § 2).

11. Przesłuchanie z udziałem biegłego oraz badania

Jeżeli istnieje wątpliwość co do Twojego stanu psychicznego, rozwoju umysłowego, zdolności postrzegania lub odtwarzania postrzeżeń, możesz być przesłuchany/przesłuchana z udziałem biegłego lekarza lub biegłego psychologa.

Obecność biegłego lekarza lub biegłego psychologa przy Twoim przesłuchaniu **nie wymaga uzyskania** Twojej zgody.

Nie jest to jednak możliwe, gdy odmówiłeś/odmówiłaś składania zeznań lub zostałeś/zostałaś od nich zwolniony/zwolniona z powodu relacji łączących Cię z oskarżonym (art. 192 § 2 i 3).

Jeżeli zgodzisz się, mogą zostać wykonane oględziny Twojego ciała. Możesz także być **zbadany** przez lekarza lub psychologa (art. 192 § 4).

Obecność biegłego lekarza lub biegłego psychologa to nie jest to samo co **badanie** przez biegłego lekarza lub biegłego psychologa.

Jeżeli w trakcie postępowania będzie konieczne ustalenie, czy:

- 1) niektóre osoby należy wyeliminować z kręgu podejrzanych,
- 2) ujawnione ślady mają wartość dowodową:
 - mogą zostać pobrane od Ciebie odciski palców, wymaz ze śluzówki policzków, włosy, ślina, próby pisma, zapach. Nie jest do tego potrzebna Twoja zgoda,
 - możesz również zostać sfotografowany/sfotografowana oraz może zostać nagrany Twój głos,

- za Twoją zgodą biegły może zastosować wobec Ciebie tzw. wykrywacz kłamstw. Są to środki techniczne, które mają na celu kontrolę nieświadomych reakcji Twojego organizmu (art. 192a § 1 i 2).

12. Przesłuchanie świadka ze szczególnymi potrzebami (art. 185e)

Jeżeli występują u Ciebie zaburzenia psychiczne, rozwojowe, zakłócenia zdolności postrzegania lub odtwarzania postrzeżeń i zachodzi uzasadniona obawa, że przesłuchanie w zwykłych warunkach mogłoby wpłynąć negatywnie na Twój stan psychiczny lub byłoby znacznie utrudnione, możesz być przesłuchany/przesłuchana:

- 1) tylko wtedy, gdy Twoje zeznania będą mogły mieć istotne znaczenie dla rozstrzygnięcia sprawy;
- 2) tylko raz. **Istnieje wyjątek od zasady przesłuchania tylko raz:** gdy wyjdą na jaw istotne okoliczności, których wyjaśnienie wymaga ponownego przesłuchania, lub w razie uwzględnienia wniosku dowodowego oskarżonego, który nie miał obrońcy w czasie Twojego pierwszego przesłuchania. Decyzję, czy przesłuchać Cię ponownie, podejmie sąd.

Przesłuchanie przeprowadza sąd z udziałem biegłego psychologa w odpowiednio przystosowanym, przyjaznym pokoju lub innym miejscu dostosowanym do Twoich potrzeb. Przy przesłuchaniu może być Twój opiekun prawny, osoba, pod której stałą pieczęą pozostajesz, osoba, pod której pieczęą pozostajesz, lub wskazana przez Ciebie osoba dorosła. Biegły psycholog biorący udział w przesłuchaniu powinien być osobą płci wskazanej przez Ciebie. Tej zasady nie stosuje się, jeśli będzie to utrudniać postępowanie. Przesłuchanie to jest rejestrowane (nagrany obraz i dźwięk).

13. Przesłuchania świadka pokrzywdzonego przestępstwami z art. 197–199 Kodeksu karnego (ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. – Kodeks karny) (art. 185c)

Jeżeli jesteś pokrzywdzonym w sprawie o przestępstwo zgwałcenia lub wykorzystania seksualnego, możesz być przesłuchany/przesłuchana w charakterze świadka:

- 1) tylko wtedy, gdy Twoje zeznania będą mogły mieć istotne znaczenie dla rozstrzygnięcia sprawy;
- 2) tylko raz. **Istnieje wyjątek od zasady przesłuchania tylko raz:** gdy wyjdą na jaw istotne okoliczności, których wyjaśnienie wymaga ponownego przesłuchania, lub w razie uwzględnienia wniosku dowodowego oskarżonego, który nie miał obrońcy w czasie Twojego pierwszego przesłuchania. Decyzję, czy przesłuchać Cię ponownie, podejmie sąd.

Przesłuchanie przeprowadza sąd z udziałem biegłego psychologa w odpowiednio przystosowanym, przyjaznym pokoju. Możesz złożyć wniosek, aby biegły psycholog biorący udział w przesłuchaniu był osobą wskazanej przez Ciebie płci. Tej zasady nie stosuje się, jeśli będzie to utrudniać postępowanie. Przesłuchanie to jest rejestrowane (nagrany obraz i dźwięk).

14. Prawa i obowiązki podczas przesłuchania w zakresie informacji objętych tajemnicą

Jeżeli przesłuchanie ma dotyczyć posiadanych przez Ciebie informacji, które są tajne lub ściśle tajne, możesz złożyć zeznania dopiero wtedy, gdy zostaniesz zwolniony od obowiązku zachowania tajemnicy przez Twojego przełożonego – osobę, która ma do tego uprawnienia (art. 179 § 1).

Jeżeli przesłuchanie ma dotyczyć posiadanych przez Ciebie informacji, które są zastrzeżone, poufne albo objęte tajemnicą zawodową, możesz odmówić składania zeznań, chyba że sąd lub prokurator zwolni Cię od obowiązku zachowania tajemnicy (art. 180 § 1).

Jeżeli przesłuchanie ma dotyczyć posiadanych przez Ciebie informacji objętych tajemnicą notarialną, adwokacką, radcy prawnego, doradcy podatkowego, lekarską, dziennikarską, statystyczną lub tajemnicą Prokuraturii Generalnej, możesz być przesłuchany/przesłuchana tylko wtedy, gdy:

- 1) jest to niezbędne dla dobra wymiaru sprawiedliwości i
- 2) Twoje zeznania są jedynym dowodem, na podstawie którego można ustalić okoliczności ważne dla sprawy.

Decyzję o zezwoleniu na przesłuchanie podejmuje sąd (art. 180 § 2).

Jeżeli jesteś dziennikarzem, nie możesz zostać zwolniony z obowiązku zachowania tajemnicy dotyczącej danych, które doprowadziłyby do ujawnienia autora materiału prasowego, listu do redakcji lub innego podobnego materiału, identyfikacji osób, które zastrzegły swoje dane. Zasada ta nie obowiązuje, gdy chodzi o przestępstwa, o których obowiązkowo trzeba zawiadomić (art. 180 § 3 i 4). Przestępstwa te są wymienione w art. 240 § 1 Kodeksu karnego (np. zabójstwo, pozbawienie wolności, przestępstwo o charakterze terrorystycznym).

Jeżeli jesteś osobą, która została zwolniona z obowiązku zachowania tajemnicy, sąd przesłucha Cię na rozprawie z **wyłączeniem jawności**. Ta zasada nie dotyczy osoby zwolnionej z tajemnicy lekarskiej lub medycznej – za zgodą pacjenta lub innego uprawnionego podmiotu (art. 181). Wówczas rozprawa jest jawna.

15. Zakaz przesłuchiwania

Nie możesz być przesłuchany/przesłuchana, jeżeli jesteś:

- 1) obrońcą podejrzanego (oskarżonego) albo adwokatem lub radcą prawnym, który udzielał porady prawnej zatrzymanemu. Zakaz przesłuchania dotyczy faktów, o których dowiedziałeś/dowiedziałaś się, udzielając porady prawnej lub prowadząc sprawę (art. 178 pkt 1);
- 2) duchownym. Zakaz przesłuchania dotyczy faktów, o których dowiedziałeś się przy spowiedzi (art. 178 pkt 2);
- 3) mediatorem. Zakaz przesłuchania dotyczy faktów, o których dowiedziałeś/dowiedziałaś się od oskarżonego lub pokrzywdzonego, prowadząc postępowanie mediacyjne. Zakaz przesłuchiwania nie dotyczy informacji o przestępstwach, o których obowiązkowo trzeba zawiadomić (art. 178a). Przestępstwa te są wymienione w art. 240 § 1 Kodeksu karnego (np. zabójstwo, pozbawienie wolności, przestępstwo o charakterze terrorystycznym).

16. Prawo do uzyskania ochrony

Jeżeli występuje zagrożenie dla życia lub zdrowia Twojego lub Twoich najbliższych, możesz otrzymać ochronę Policji na czas czynności procesowej, na którą Cię wezwano.

Jeżeli stopień zagrożenia jest wysoki, Ty i Twoi najbliżsi możecie otrzymać ochronę osobistą lub pomoc w zmianie miejsca pobytu.

W celu uzyskania ochrony należy skierować wniosek do komendanta wojewódzkiego (Komendanta Stołecznego) Policji.

UWAGA: Wniosek składa się za pośrednictwem organu prowadzącego postępowanie albo sądu (art. 1–17 ustawy z dnia 28 listopada 2014 r. o ochronie i pomocy dla pokrzywdzonego i świadka).

Oznacza to, że we wniosku (piśmie) wskazujesz dwóch adresatów:

- 1) organ prowadzący postępowanie przygotowawcze albo sąd oraz
- 2) komendanta wojewódzkiego (Komendanta Stołecznego) Policji.

Komendant Wojewódzki (Stołeczny) Policji (*tutaj należy wpisać właściwego komendanta*)

za pośrednictwem

organ prowadzący postępowanie (*tutaj wpisujesz dane tego organu*)

Wniosek składasz w organie prowadzącym postępowanie przygotowawcze albo w sądzie. Organ, który otrzymał wniosek, przekaze ten wniosek komendantowi.

17. Prawo do uzyskania pomocy

Ty i Twoi najbliżsi możecie otrzymać bezpłatną pomoc psychologiczną w Sieci Pomocy dla Osób Pokrzywdzonych Przepęstwem (art. 43 § 8 pkt 2a ustawy z dnia 6 czerwca 1997 r. – Kodeks karny wykonawczy).

Szczegółowe informacje na temat tej pomocy można uzyskać na stronie internetowej <https://www.gov.pl/web/sprawiedliwosc/fundusz-sprawiedliwosci> lub pod numerem telefonu **+48 222 309 900**.

Jeśli coś jest dla Ciebie niejasne lub potrzebujesz więcej szczegółów, zawsze możesz zapytać o nie prowadzącego postępowanie. Prowadzący ma obowiązek wyjaśnić Ci Twoje prawa i obowiązki w kompletny i zrozumiały sposób.

WZÓR

Pouczenie o uprawnieniach i obowiązkach świadka, który nie ukończył 18 lat

Otrzymujesz to pouczenie, bo jesteś świadkiem.

Jako świadek masz prawo wiedzieć, jakie są Twoje prawa i obowiązki.

Przeczytaj dokładnie to pouczenie.

Jeżeli nie masz ukończonych 18 lat i jesteś świadkiem w sprawie karnej, niektóre Twoje prawa będą wykonywać Twoi przedstawiciele ustawowi (rodzice lub opiekun).

Pamiętaj, że jeśli nie jesteś pełnoletni/pełnoletnia, wszystkie wnioski (do sądu lub prokuratora) w Twoim imieniu musi składać Twój przedstawiciel ustawowy (rodzic, opiekun). Nie możesz tego zrobić samodzielnie, bo nie masz pełnej zdolności do czynności prawnych.

Osoba, która będzie wykonywać Twoje prawa (rodzic lub opiekun), potwierdzi swoim podpisem, że otrzymałeś to pouczenie.

Poza informacjami w pouczeniu znajdziesz przepisy, z których one wynikają.

Jeśli nie wskazano inaczej – są to przepisy Kodeksu postępowania karnego (ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. – Kodeks postępowania karnego).

Twoje prawa i obowiązki jako małoletniego świadka w postępowaniu karnym

1. Obowiązek stawienia się

Jeśli zostaniesz wezwany/wezwana jako świadek, to musisz stawić się i złożyć zeznania. **Jest to Twój obowiązek jako świadka** (art. 177 § 1).

2. Obowiązek usprawiedliwienia nieobecności

Jeżeli zostałeś wezwany / zostałaś wezwana do stawiennictwa, a nie możesz przyjść z powodu choroby, to musisz usprawiedliwić nieobecność. W tym celu musisz iść do lekarza sądowego, bo tylko on może wystawić zaświadczenie, które jest uznawane za usprawiedliwienie. Inne zaświadczenie lub zwolnienie nie będzie uznane za usprawiedliwienie. Listę lekarzy sądowych znajdziesz na stronie internetowej sądu (art. 117 § 2a).

Jeśli nie stawisz się i nie usprawiedliwisz swojej nieobecności, mogą Ciebie lub Twoich przedstawicieli ustawowych spotkać konsekwencje. Są to:

- 1) nałożenie kary pieniężnej;
- 2) zatrzymanie i przymusowe doprowadzenie;
- 3) aresztowanie (art. 285–287).

3. Prawo do zwrotu kosztów

Masz prawo do zwrotu kosztów, które poniosłeś/poniosłaś w związku z przybyciem na wezwanie (np. koszty podróży, utraconego zarobku).

Jeśli chcesz otrzymać zwrot kosztów, musisz złożyć **wniosek o zwrot kosztów**:

- 1) możesz powiedzieć podczas czynności, że wnosisz o zwrot kosztów, co zostanie zapisane w protokole, **albo**
- 2) złożyć pismo – wniosek o zwrot kosztów.

Termin na złożenie wniosku o zwrot kosztów wynosi **3 dni** od dnia zakończenia czynności, na którą się stawieś/stawiłaś (art. 618a–618e i art. 618k).

4. Prawo do korzystania z pomocy prawnej

Jeżeli uważasz, że jest to potrzebne dla ochrony Twoich interesów, możesz ustanowić pełnomocnika – adwokata lub radcę prawnego. Pełnomocnik będzie Cię reprezentował w toczącym się postępowaniu karnym.

Jeżeli nie stać Cię na pełnomocnika, sąd może na Twój wniosek wyznaczyć pełnomocnika z urzędu. Musisz jednak wykazać, że nie stać Cię na opłacenie wynagrodzenia dla pełnomocnika (art. 87 § 2 i art. 88 § 1).

Sąd, a w postępowaniu przygotowawczym prokurator mogą nie zgodzić się na udział w postępowaniu ustanowionego przez Ciebie pełnomocnika.

Może się to stać, jeżeli prokurator albo sąd uzna, że nie wymaga tego obrona Twoich interesów (art. 87 § 3).

5. Prawo do ochrony danych osobowych świadka

W aktach sprawy nie ma Twojego adresu miejsca zamieszkania, adresu miejsca pracy, numeru telefonu, telefaksu ani adresu poczty elektronicznej. Są one zamieszczone w odrębnym załączniku. Może się z nim zapoznać organ prowadzący postępowanie.

Sąd lub organ prowadzący postępowanie przygotowawcze może ujawnić te dane tylko wyjątkowo (art. 148a i art. 156a).

Pytania zadawane Ci w trakcie przesłuchania nie mogą zmierzać do ujawnienia Twojego miejsca zamieszkania ani miejsca pracy. Jest to dozwolone tylko wtedy, gdy ma znaczenie dla rozstrzygnięcia sprawy (art. 191 § 1b).

Jeżeli istnieje niebezpieczeństwo dla życia, zdrowia, wolności albo mienia w znacznych rozmiarach Twojego lub Twoich najbliższych, **mogą zostać zachowane w tajemnicy także okoliczności umożliwiające ujawnienie Twojej tożsamości.**

Masz prawo złożyć wniosek o utajnienie Twoich danych. W przypadku utajnienia Twoje imię i nazwisko będzie znał organ prowadzący postępowanie. Nie będzie ich znał np. oskarżony.

Na Twój wniosek **decyzja o utajnieniu** Twoich danych osobowych **może zostać uchylona**. Taki wniosek możesz złożyć do czasu zamknięcia przewodu sądowego przed sądem pierwszej instancji (czyli momentu, w którym sąd uzna, że wszystkie dowody zostały przeprowadzone, i to ogłosi) (art. 184 – tak zwany świadek anonimowy).

6. Przesłuchanie dostosowane do sytuacji świadka

Możesz zostać przesłuchany/przesłuchana w drodze **wideokonferencji**. Jest to przesłuchanie przy użyciu urządzeń technicznych umożliwiających przeprowadzenie tej czynności na odległość z jednoczesnym bezpośrednim przekazem obrazu i dźwięku (art. 177 § 1a).

Jeżeli nie możesz przyjść do miejsca wskazanego w wezwaniu, bo jesteś chory, jesteś osobą z niepełnosprawnością lub występuje inna przeszkoda, której nie da się usunąć, możesz zostać przesłuchany/przesłuchana **tam, gdzie przebywasz**, np. w domu, w szpitalu (art. 177 § 2).

Jeśli jesteś obywatelem polskim i przebywasz **za granicą i jeżeli się na to zgodzisz**, możesz być przesłuchany/przesłuchana przez **konsula** (art. 26 ust. 1 pkt 2 i ust. 2 ustawy z dnia 25 czerwca 2015 r. – Prawo konsularne).

W takim przypadku:

- 1) nie masz obowiązku stawić się;
- 2) nie mogą zostać wyciągnięte wobec Ciebie konsekwencje, jeśli się nie stawisz;
- 3) nie możesz zostać przesłuchany/przesłuchana w drodze wideokonferencji;
- 4) nie masz prawa do ochrony przewidzianej dla świadka;
- 5) w przesłuchaniu nie będą brały udziału inne osoby, np. biegły lekarz czy psycholog.

Gdy sprawa toczy się w sądzie i należy się obawiać, że obecność oskarżonego na sali sądowej mogłaby Cię krępować podczas składania przez Ciebie zeznań, przewodniczący może polecić **oskarżonemu, aby wyszedł z sali sądowej** na czas Twojego przesłuchania (art. 390 § 2).

Istnieje też inny sposób – w takiej sytuacji możesz zostać przesłuchany w drodze **wideokonferencji** (art. 390 § 3).

7. Pouczenia i czynności przed przesłuchaniem

Postępowanie przygotowawcze

Jeżeli ukończyłeś/ukończyłaś 17 lat, ale jeszcze nie jesteś pełnoletni/pełnoletnia, przed rozpoczęciem przesłuchania zostaniesz pouczony/pouczona o odpowiedzialności karnej za zeznanie nieprawdy lub zatajenie prawdy (art. 190 § 1).

Otrzymaś do podpisu oświadczenie, że otrzymałeś pouczenie (art. 190 § 2).

Jeżeli nie ukończyłeś/ukończyłaś 17 lat, przed przesłuchaniem przesłuchujący poinformuje Cię o konsekwencjach zeznania nieprawdy lub zatajenia prawdy wynikających z ustawy z dnia 9 czerwca 2022 r. o wspieraniu i resocjalizacji nieletnich.

Postępowanie sądowe

Możesz żądać, aby rozprawa była niejawna, jeśli składane zeznania mogłyby narazić na hańbę Ciebie lub osobę dla Ciebie najbliższą (art. 183 § 2).

Jeżeli ukończyłeś/ukończyłaś 17 lat, ale jeszcze nie jesteś pełnoletni/pełnoletnia, przed rozpoczęciem przesłuchania zostaniesz pouczony/pouczona o odpowiedzialności karnej za zeznanie nieprawdy lub zatajenie prawdy (art. 190 § 1).

Jeżeli nie ukończyłeś/ukończyłaś 17 lat, sąd poinformuje Cię o konsekwencjach zeznania nieprawdy lub zatajenia prawdy wynikających z ustawy o wspieraniu i resocjalizacji nieletnich.

Przed rozpoczęciem zeznań masz obowiązek złożenia przyrzeczenia. Sąd może nie odbierać od Ciebie przyrzeczenia wtedy, gdy żadna ze stron obecnych na sali nie zgłosi sprzeciwu.

Jeżeli nie mówisz, jesteś osobą głuchą, przyrzeczenie złożysz przez podpisanie tekstu tego przyrzeczenia (art. 187 i art. 188 § 3).

Nie odbiera się przyrzeczenia:

- 1) od osób, które nie ukończyły 17 lat;
- 2) gdy zachodzi uzasadnione podejrzenie, że świadek z powodu zaburzeń psychicznych nie rozumie znaczenia przyrzeczenia;
- 3) gdy świadek jest osobą podejrzaną o popełnienie przestępstwa będącego przedmiotem postępowania lub pozostającego w ścisłym związku z czynem stanowiącym przedmiot postępowania albo gdy za to przestępstwo został skazany;

- 4) gdy świadek był prawomocnie skazany za fałszywe zeznanie lub oskarżenie (art. 189).

8. Prawo do odmowy składania zeznań

Możesz odmówić składania zeznań:

- 1) jeżeli jesteś osobą najbliższą dla oskarżonego (np. dzieckiem, osobą pozostającą w stosunku przysposobienia, osobą pozostającą we wspólnym pożyciu). Prawo to przysługuje Ci również po ustaniu małżeństwa lub przysposobienia (art. 182 § 1 i 2);
- 2) gdy w innej sprawie jesteś oskarżony o współudział w przestępstwie objętym postępowaniem (art. 182 § 3).

Jeżeli przysługuje Ci prawo do odmowy składania zeznań, możesz z niego skorzystać **do chwili rozpoczęcia pierwszego zeznania w postępowaniu sądowym**.

Jeśli w postępowaniu przygotowawczym złożyłeś/złożyłaś zeznanie, a na rozprawie odmówisz składania zeznań, pierwsze zeznanie nie może być już wykorzystane. Nie może być dowodem ani być odtworzone. **Zeznanie to będzie traktowane tak, jakby go nie było** (art. 186 § 1).

Mimo odmowy składania zeznań mogą zostać ujawnione protokoły oględzin Twojego ciała sporządzone w postępowaniu karnym (art. 186 § 2).

9. Prawo do odmowy odpowiedzi na pytanie

Możesz odmówić odpowiedzi na pytanie, jeżeli odpowiedź mogłaby narazić Ciebie lub osobę dla Ciebie najbliższą na odpowiedzialność za przestępstwo lub przestępstwo skarbowe (art. 183 § 1).

10. Zwolnienie od złożenia zeznań lub odpowiedzi na pytanie

Możesz zostać zwolniony od złożenia zeznania lub odpowiedzi na pytanie, jeżeli pozostajesz z oskarżonym w szczególnie bliskim stosunku osobistym (art. 185).

Wniosek o zwolnienie od złożenia zeznania możesz złożyć do chwili rozpoczęcia pierwszego zeznania w postępowaniu sądowym. W takiej sytuacji, jeśli w postępowaniu przygotowawczym złożyłeś/złożyłaś zeznanie, to nie może być ono już wykorzystane. Nie może być dowodem ani być odtworzone (art. 186 § 1).

Mimo zwolnienia od złożenia zeznania mogą zostać ujawnione protokoły oględzin Twojego ciała sporządzone w postępowaniu karnym (art. 186 § 2).

11. Przesłuchanie z udziałem biegłego oraz badania

Jeżeli istnieje wątpliwość co do Twojego stanu psychicznego, rozwoju umysłowego, zdolności postrzegania lub odtwarzania postrzeżeń, możesz być przesłuchany/przesłuchana z udziałem biegłego lekarza lub biegłego psychologa.

Obecność biegłego lekarza lub biegłego psychologa przy Twoim przesłuchaniu **nie wymaga uzyskania** Twojej zgody.

Nie jest to jednak możliwe, gdy odmówiłeś/odmówiłaś składania zeznań lub zostałeś/zostałaś od nich zwolniony/zwolniona z powodu relacji łączących Cię z oskarżonym (art. 192 § 2 i 3).

Jeżeli zgodzisz się, mogą zostać wykonane oględziny Twojego ciała. Możesz także być **zbadany** przez lekarza lub psychologa (art. 192 § 4).

Obecność biegłego lekarza lub biegłego psychologa to nie jest to samo co **badanie** przez biegłego lekarza lub biegłego psychologa.

Jeżeli w trakcie postępowania będzie konieczne ustalenie, czy:

- 1) niektóre osoby należy wyeliminować z kręgu podejrzanych,
- 2) ujawnione ślady są dowodem:
 - mogą zostać pobrane od Ciebie odciski palców, wymaz ze śluzówki policzków, włosy, ślina, próby pisma, zapach. Nie jest do tego potrzebna Twoja zgoda,
 - możesz również zostać sfotografowany/sfotografowana oraz może zostać nagrany Twój głos,
 - za Twoją zgodą biegły może zastosować wobec Ciebie tzw. wykrywacz kłamstw. Są to środki techniczne, które mają na celu kontrolę nieświadomych reakcji Twojego organizmu (art. 192a § 1 i 2).

12. Przesłuchanie świadka ze szczególnymi potrzebami (art. 185e)

Jeżeli występują u Ciebie zaburzenia psychiczne, rozwojowe, zakłócenia zdolności postrzegania lub odtwarzania postrzeżeń i zachodzi uzasadniona obawa, że przesłuchanie w zwykłych warunkach mogłoby wpłynąć negatywnie na Twój stan psychiczny lub byłoby znacznie utrudnione, możesz być przesłuchany/przesłuchana:

- 1) tylko wtedy, gdy Twoje zeznania będą mogły mieć istotne znaczenie dla rozstrzygnięcia sprawy;

- 2) tylko raz. **Istnieje wyjątek od zasady przesłuchania tylko raz:** gdy wyjdą na jaw istotne okoliczności, których wyjaśnienie wymaga ponownego przesłuchania, lub w razie uwzględnienia wniosku dowodowego oskarżonego, który nie miał obrońcy w czasie Twojego pierwszego przesłuchania. Decyzję, czy przesłuchać Cię ponownie, podejmie sąd.

Przesłuchanie przeprowadza sąd z udziałem biegłego psychologa w odpowiednio przystosowanym, przyjaznym pokoju lub innym miejscu dostosowanym do Twoich potrzeb. Przy przesłuchaniu może być Twój przedstawiciel ustawowy (rodzice, opiekun prawny), osoba, pod której stałą pieczęą pozostajesz, osoba, pod której pieczęą pozostajesz, lub wskazana przez Ciebie osoba dorosła. Biegły psycholog biorący udział w przesłuchaniu powinien być osobą płci wskazanej przez Ciebie. Tej zasady nie stosuje się, jeśli będzie to utrudniać postępowanie. Przesłuchanie to jest rejestrowane (nagrany obraz i dźwięk).

13. Przesłuchanie małoletniego świadka pokrzywdzonego w sprawie o przestępstwo popełnione z użyciem przemocy lub groźby bezprawnej lub określone w rozdziałach XXIII, XXV i XXVI Kodeksu karnego (ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. – Kodeks karny) (art. 185a)

Jeżeli nie ukończyłeś/ukończyłaś 15 lat i jesteś pokrzywdzonym w sprawie o przestępstwo:

- 1) popełnione z użyciem przemocy lub groźby bezprawnej lub
- 2) przeciwko wolności, lub
- 3) przeciwko wolności seksualnej i obyczajności, lub
- 4) przeciwko rodzinie i opiece

możesz być przesłuchany/przesłuchana w charakterze świadka:

- a) tylko wtedy, gdy Twoje zeznania będą mogły mieć istotne znaczenie dla rozstrzygnięcia sprawy;
- b) tylko raz. **Istnieje wyjątek od zasady przesłuchania tylko raz:** gdy wyjdą na jaw istotne okoliczności, których wyjaśnienie wymaga ponownego przesłuchania, lub w razie uwzględnienia wniosku dowodowego oskarżonego, który nie miał obrońcy w czasie Twojego pierwszego przesłuchania. Decyzję, czy przesłuchać Cię ponownie, podejmie sąd.

Przesłuchanie przeprowadza sąd z udziałem biegłego psychologa w odpowiednio przystosowanym, przyjaznym pokoju. Przy przesłuchaniu może być Twój przedstawiciel ustawowy (rodzic, opiekun prawny), osoba, pod której stałą pieczęą pozostajesz, lub wskazana przez Ciebie osoba dorosła. Biegły psycholog biorący udział w przesłuchaniu powinien być osobą płci wskazanej przez Ciebie. Tej zasady nie stosuje się, jeśli będzie to utrudniać postępowanie. Przesłuchanie to jest rejestrowane (nagrany obraz i dźwięk).

Na tych samych zasadach możesz być przesłuchany/przesłuchana w charakterze świadka także wtedy, **gdy ukończyłeś/ukończyłaś 15 lat, ale nie masz jeszcze 18 lat, i gdy** jesteś pokrzywdzonym w sprawie o przestępstwo:

- 1) popełnione z użyciem przemocy lub groźby bezprawnej lub
- 2) przeciwko wolności, lub
- 3) przeciwko wolności seksualnej i obyczajności, lub
- 4) przeciwko rodzinie i opiece

oraz gdy zachodzi uzasadniona obawa, że przesłuchanie w innych warunkach mogłoby wywrzeć negatywny wpływ na Twój stan psychiczny.

14. Przesłuchanie małoletniego świadka w sprawie o przestępstwo popełnione z użyciem przemocy lub groźby bezprawnej lub określone w rozdziałach XXV i XXVI Kodeksu karnego (art. 185b)

Jeżeli nie ukończyłeś/ukończyłaś 15 lat i jesteś świadkiem sprawie o przestępstwo:

- 1) popełnione z użyciem przemocy lub groźby bezprawnej lub
- 2) przeciwko wolności seksualnej i obyczajności, lub
- 3) przeciwko rodzinie i opiece,

a Twoje zeznania mogą mieć istotne znaczenie dla rozstrzygnięcia sprawy, możesz być przesłuchany/przesłuchana tylko raz. **Istnieje wyjątek od zasady przesłuchania tylko raz:** gdy wyjdą na jaw istotne okoliczności, których wyjaśnienie wymaga ponownego przesłuchania, lub w razie uwzględnienia wniosku dowodowego oskarżonego, który nie miał obrońcy w czasie Twojego pierwszego przesłuchania. Decyzję, czy przesłuchać Cię ponownie, podejmie sąd.

Przesłuchanie przeprowadza sąd z udziałem biegłego psychologa w odpowiednio przystosowanym, przyjaznym pokoju. Przy przesłuchaniu może być Twój przedstawiciel ustawowy (rodzic, opiekun prawny), osoba, pod której stałą pieczęą pozostajesz, lub wskazana przez Ciebie osoba dorosła. Biegły psycholog biorący udział w przesłuchaniu powinien być osobą płci wskazanej przez Ciebie. Tej zasady nie stosuje się, jeśli będzie to utrudniać postępowanie. Przesłuchanie to jest rejestrowane (nagrany obraz i dźwięk).

Ten sposób przeprowadzenia przesłuchania nie będzie miał zastosowania, jeżeli:

- 1) współdziałałeś/współdziałałaś w popełnieniu czynu zabronionego, o który toczy się postępowanie karne, w którym zeznajesz jako świadek, lub
- 2) popełniony przez Ciebie czyn pozostaje w związku z czynem, o który toczy się postępowanie karne, w którym zeznajesz jako świadek.

Jeżeli ukończyłeś/ukończyłaś 15 lat, a nie masz jeszcze 18 lat, i jesteś świadkiem w sprawie o przestępstwo:

- 1) popełnione z użyciem przemocy lub groźby bezprawnej lub
- 2) przeciwko wolności seksualnej i obyczajności, lub
- 3) przeciwko rodzinie i opiece

oraz zachodzi obawa, że bezpośrednia obecność oskarżonego przy przesłuchaniu mogłaby oddziaływać krępująco na Twoje zeznania, możesz być przesłuchany/przesłuchana w drodze **wideokonferencji**.

Ten sposób przeprowadzenia przesłuchania nie będzie miał zastosowania, jeżeli:

- 1) współdziałałeś/współdziałałaś w popełnieniu czynu zabronionego, o który toczy się postępowanie karne, w którym zeznajesz jako świadek, lub
- 2) popełniony przez Ciebie czyn pozostaje w związku z czynem, o który toczy się postępowanie karne, w którym zeznajesz jako świadek.

15. Przesłuchania świadka pokrzywdzonego przestępstwami z art. 197–199 Kodeksu karnego (art. 185c)

Jeżeli jesteś pokrzywdzonym w sprawie o przestępstwo zgwałcenia lub wykorzystania seksualnego i ukończyłeś/ukończyłaś 15 lat, możesz być przesłuchany/przesłuchana w charakterze świadka:

- 1) tylko wtedy, gdy Twoje zeznania będą mogły mieć istotne znaczenie dla rozstrzygnięcia sprawy;
- 2) tylko raz. **Istnieje wyjątek od zasady przesłuchania tylko raz:** gdy wyjdą na jaw istotne okoliczności, których wyjaśnienie wymaga ponownego przesłuchania, lub w razie uwzględnienia wniosku dowodowego oskarżonego, który nie miał obrońcy w czasie Twojego pierwszego przesłuchania. Decyzję, czy przesłuchać Cię ponownie, podejmie sąd.

Przesłuchanie przeprowadza sąd z udziałem biegłego psychologa w odpowiednio przystosowanym, przyjaznym pokoju. Przy przesłuchaniu może być Twój przedstawiciel ustawowy (rodzic, opiekun prawny), osoba, pod której stałą pieczęą pozostajesz, lub wskazana przez Ciebie osoba dorosła. Możesz złożyć wniosek, aby biegły psycholog biorący udział w przesłuchaniu był osobą wskazanej przez Ciebie płci. Tej zasady nie stosuje się, jeśli będzie to utrudniać postępowanie. Przesłuchanie to jest rejestrowane (nagrany obraz i dźwięk).

16. Prawo do uzyskania ochrony

Jeżeli występuje zagrożenie dla życia lub zdrowia Twojego lub Twoich najbliższych, możesz otrzymać ochronę Policji na czas czynności procesowej, na którą Cię wezwano.

Jeżeli stopień zagrożenia jest wysoki, Ty i Twoi najbliżsi możecie otrzymać ochronę osobistą lub pomoc w zmianie miejsca pobytu.

W celu uzyskania ochrony należy skierować wniosek do komendanta wojewódzkiego (Komendanta Stołecznego) Policji.

UWAGA: Wniosek składa się za pośrednictwem organu prowadzącego postępowanie albo sądu (art. 1–17 ustawy z dnia 28 listopada 2014 r. o ochronie i pomocy dla pokrzywdzonego i świadka).

Oznacza to, że we wniosku (piśmie) wskazujesz dwóch adresatów:

- 1) organ prowadzący postępowanie przygotowawcze albo sąd oraz
- 2) komendanta wojewódzkiego (Komendanta Stołecznego) Policji.

Komendant Wojewódzki (Stołeczny) Policji (*tutaj należy wpisać właściwego komendanta*)

za pośrednictwem

organ prowadzący postępowanie (*tutaj wpisujesz dane tego organu*)

Wniosek składasz w organie prowadzącym postępowanie przygotowawcze albo w sądzie. Organ, który otrzymał wniosek, przekaze ten wniosek komendantowi.

17. Prawo do uzyskania pomocy

Ty i Twoi najbliżsi możecie otrzymać bezpłatną pomoc psychologiczną w Sieci Pomocy dla Osób Pokrzywdzonych Przystępstwem (art. 43 § 8 pkt 2a ustawy z dnia 6 czerwca 1997 r. – Kodeks karny wykonawczy).

Szczegółowe informacje na temat tej pomocy można uzyskać na stronie internetowej <https://www.gov.pl/web/sprawiedliwosc/fundusz-sprawiedliwosci> lub pod numerem telefonu +48 222 309 900.

Jeśli coś jest dla Ciebie niejasne lub potrzebujesz więcej szczegółów, zawsze możesz zapytać o nie prowadzącego postępowanie. Prowadzący ma obowiązek wyjaśnić Ci Twoje prawa i obowiązki w kompletny i zrozumiały sposób.